

בינ"ו עמ"י עש"ו

קונטרס

מגיד דבריו ליעקב

חמישאה

שיחות מוסר חיזוק והתעוררות

בענייני עבודת ה'

ומהם שיחות

על סדר פרשיות השבוע

נסדר ונערך משיחות מוסר

שנאמרו במקהלות על ידי

הגאון הגדול

רבי יעקב חיים סופר שליט"א

ראש ישיבת 'כף החיים'

בצירוף חידו"ת על הפרשה ועוד

פרשת תזריע - מצורע

ירושלים עיה"ק תובכ"א

תשפ"ג לפ"ק

הלימוד והחיזוק בחוברת
זו מוקדש להצלחה
ברוחניות ובגשמיות
למסייעים בהוצאה לאור

שיחות מוסר אלו הנדפסות בקונטרסי "מגיד דבריו
ליעקב" נסדרו ונערכו מתוך קלטות של שיחות רבינו
שליט"א.

ואם יימצא שגגה וטעות, איתנו תלין משוגתינו.
ובקשתינו שטוחה לפני המעיינים הי"ו כי כל שגגה וטעות
יתלו בחסרון דעת העורך, ואנא ידיעני על הטעות.

בתחילת החוברת נדפסת שיחתו של רבינו שליט"א
בחלק השני של החוברת נדפסו חידו"ת על פרשת שבוע,
מחידושי של רבינו שליט"א על התורה, וחלקם הגדול
רואים לראשונה מכת"י בחוברת זו.

בחלק השלישי של החוברת מצורף חידושים שונים
המלוקטים מקונטרס מערכותיו של רבינו שליט"א
בעניינים שונים.

בחלק הרביעי של החוברת מצורף מחידו"ת רבינו
שליט"א בסוגיות הנלמדות בדף היומי, או שאר חידו"ת
כפי אשר יכיל הגליון

ניתן להצטרף לרשימת התפוצה לקבלת
הגליונות בדוא"ל:
8542164@gmail.com

ניתן להשיג את החוברות מידי שבוע מתחילתו בנקודות
המכירה וההפצה של י. בלוי בבתי הכנסת

©

כל הזכויות שמורות

אין לצלם להעתיק לשכפל וכל כיו"ב,
בלא רשות מפורשת בכתב מהמחבר

הערות והארות תיקונים יתקבלו בשמחה,
ובעז"ה יתוקנו במהדורה הבאה

להערות והארות

ניתן לפנות בשעות בין הסדרים
לפלאפון מספר 0548-542-164

פרשיות תזריע - מצורע

מפתח העניינים

המצורע פגם וקלקל את כח הדיבור / כח הדיבור הוא המקשר והמחבר בין הבריות / מדת תשובתו לפי מדת משובתו / מדוע לא רואים שכל מי שדיבר לשון הרע נהיה מצורע / המצוות התדירות צריכות חיזוק יותר / מצות כיבוד אב ואם על ידי הדיבור / מצות כיבוד אב ואם בתבונה ובדעת / הדיבור משפיע על לבו של האדם / ענפי מצוות כיבוד אב ואם / ברכת המזון - בנחת בקול רם ובשמחת הלב / ברכת התורה - צריך להזהר בה מאוד / מצות תלמוד תורה - ללמוד וללמוד / קריאת שמע - קבלת עול מלכות שמים / להורות את בני ישראל / השח שיחה בטלה עובר בעשה

מפתח חידושי תורה - פרשת תזריע

א. בענין מנהג הדלקת נרות במילה.....כב

מפתח חידושי תורה - פרשת מצורע

א. בענין וידוי המצורע על קרבנותיו.....ל

מפתח מערכות

לשמה.....לב

לשמה.....לג

רבי מאיר - בענין התנא רבי מאיר איש שלום.....לה

מאריה דתלמודא.....לו

מגן אברהם.....לז

מהרי"ל.....לח

מהר"ם מינץ.....לט

מזבח החיצון.....מא

הלימוד בחוברת זו מוקדש לעילוי נשמות

מסעודה בת חסיבה	אליהו מאיר בן סימי	יפה בת עליה
שמועון בן עליה	יוסף בן אסתר	פיבי בת חסיבה
מסעוד בן אסתר	סימי בת חנה	מרגלית בת סימי
יצחק שלום בן צ'לחה חנה	שולמית בת כחילה רחל	יעקב בן עליה
תנצב"ה		

הלימוד בחוברת זו מוקדש לרפואת
מרדכי בן מורווריד אסנת
מיכל בת אסתר
אל נא רפא נא להם

המצורע פגם וקלקל את כח הדיבור

בעזרת ה' יתברך נראה להתבונן בעניני הפרשה, פרשת מצורע.

וידבר ה' אל משה לאמר. זאת תהיה תורת המצורע ביום טהרתו והובא אל הכהן.

המפרשים הסבירו, 'זאת תהיה תורת המצורע - ביום טהרתו', התורה, היא שתהיה הטהרה של המצורע. שהרי קלקול המצורע שבעטיו הוצרך לצאת מחוץ למחנה וכמו שנאמר 'מחוץ למחנה מושבו', ורש"י מוסיף שגם עם הטמאים אין לו לשבת אלא צריך הוא להיות בודד לגמרי, היה בפה. וכך דרשו רבותינו (ערכין טז:) את הפסוק שלנו 'זאת תהיה תורת המצורע', 'מצורע' הוא נוטריקון 'מוציא שם רע', כי בחטא הלשון באה הצרעת על האדם.

הקדמונים אמרו, כי האדם הוא איש חברתי, וכלשונם: 'איש מדיני'. דרכו וטבעו של האדם להיות תמיד יחד וחלק מן החברה, אבל המצורע הלך וקלקל את האחדות וגרם פירוד בין איש לרעהו ובין איש לאשתו כמו שאמרו רבותינו (ערכין טז:), ולכן מדה כנגד מדה גם עונשו הוא שישב בודד מחוץ למחנה, ללא רעים וחברים וללא משפחה. כשהוא ישב שם לבד, יחשוב על מה שעשה וישוב בתשובה.

איך נוצר הקשר באמצעות בני אדם, ואיך פועלת החברה? - רק בכח הדיבור. כאשר איש מדבר עם רעהו נוצר ביניהם קשר שמוליד גם אהבה אחוה ורעות, אבל אם יושבים שני אנשים זה על יד זה ואינם מדברים כלום, לא יהיה ביניהם שום קשר וענין משותף.

המשנה אומרת (אבות ב, ב) 'שנים שיושבים ואין ביניהם דברי תורה הרי זה מושב לצים', ומפרש שם התוספות יום טוב, כי אלו השנים אכן יושבים ולומדים תורה, אבל הלימוד שלהם הוא כל אחד בפני עצמו. אין ביניהם דברי תורה, ביחד. וכיון שאין ביניהם דברי תורה ואין להם שייכות זה עם זה בתורה, הרי זה מושב לצים. מדוע זה נקרא 'מושב לצים'? כי אם שניים יושבים כאן ועוסקים בתורה, למה לא תדברו אחד עם רעהו? אין זה אלא מפני שכל אחד אומר על השני, 'מי הוא בכלל. הוא ספק אדם ספק ג'וק... וכי אתו אדבר? אין זה מכבוד'. הוא מזלזל בשני. וזלזול זהו גדר הליצנות, ועל כן נקרא זה 'מושב לצים'.

כח הדיבור הוא המקשר והמחבר בין חבריות

רבה של ירושלים היה הגאון רבי שמואל סלנט זצ"ל, אשר היה רב בירושלים שבעים שנה והיה ידוע בפקחותו העצומה. פעם היה מעשה באחד שהלך והתחתן, אבל לא ידע איך לקיים את המצוה של 'ושמח את אשתו', אשר באמת יש להודיע ולהזהיר עליה שהיא לא כקדשים וקרבתות אלא היא מצוה שנוהגת גם בזמן הזה... אותו אחד היה הולך ולומד בישיבה, וכשהיה חוזר לביתו היה מיד נזכר בהלכה של 'אל תרבה שיחה עם האשה' (אבות

יש כאלו שתמיד תמצא שיש הלכות בודדות שהם יודעות, כמו ההלכה הזו של 'אל תרבה שיחה עם האשה' או 'אין משיחין בשעת הסעודה', ומפרשים את זה בדברי תורה שאסור להשיח בהם... ואם בכל אופן הוא אומר איזה דבר תורה, גם אז יש לו דבר תורה מפורסם: 'מים אחרונים חובה'... ויש עוד הלכה מפורסמת, שנקראת 'טירחא דציבורא', ובכל פעם שמאריכים בתפילה או בשיעור בבית הכנסת הוא מזדעק 'טירחא דציבורא'!... אלו הלכות שהתפשטו בכל בית ישראל, ושאר ההלכות מונחים בקרן זוית...

מבל מקום אותו אחד היה שקדן גדול, וגם כשהיה מגיע אל הבית לאכול לא היה מדבר. באצבע הוא רומז שצריך לקבל כבר את המנה השניה ולאחר מכן את השלישית, ואחרי שהוא גומר לאכול, מברך והולך חזרה לשיבה. אשתו רצתה לדבר אתו קצת, אבל אין עם מי לדבר... עוברים יום ויומים חודש וחודשיים, כמה היא יכולה לסבול?! הלכה ודברה עם מי שדברה, ובאו אצל רבי שמואל סלנט וסיפרו לו אודות האיש הזה.

שמע רבי שמואל סלנט ואמר, 'תגידו לו שרבה של ירושלים מבקש ממנו שיבוא אליו בדחיפות, מחר בשעה שתים בצהריים'. הוא התפלל, 'מה הרב רוצה ממני? מה עשיתי?!' אמרו לו, 'אין לנו מושג, אבל אם הרב אמר - אתה צריך לבוא'. למחרת בשעה שתים בדיוק אותו אחד אכן דופק בדלת כשכולו נרגש ונפחד, והוא שומע את קולו של רבי שמואל שמזמין אותו להכנס.

נכנס ומצא את רבי שמואל סלנט כשהוא באמצע הארוחה. רבי שמואל החווה באצבעו על הכסא לידו, והזמין אותו לשבת. אותו אחד התבייש ולא היה לו נעים, אבל לא היו לו הרבה ברירות... רבי שמואל המשיך באכילתו בניחותא, אכל את הלחם, את המרק, שתה את המים וכיוצא, וכל אותו הזמן אותו אחד יושב שם כמו על גחלים, כשכולו מתפלל על מה ולמה הרב קרא לו. אחרי חצי שעה, כשהוא כבר מחשב להתעלף, פנה אל הרב ואמר לו 'כבוד הרב, אמנם אין זה מן הכבוד שאני אפתח בשיחה, ושורת הדין ומדת הכבוד שהרב הוא שיפתח תחילה. אבל אני כבר לא יכול להחזיק עוד מעמד, ונפשי בשאלתי בשביל מה קרא לי הרב ולצורך מה הזמין אותי?!' כבר חצי שעה אני יושב כאן כשהרב אוכל ולא מדבר אתי כלום!

אמר לו רבי שמואל, 'בדיוק בשביל זה קראתי לך. כדי שתרגיש ותדע איך אשתך מרגישה בשעת ארוחת צהריים. גם היא יושבת ומחכה לאיזו מילה שלך, ואתה יושב ואוכל ונעלם לך'...

זהו הכח והטבע של האדם, שהוא יצור חברתי ואיש מדיני, - כח הדיבור שלו. בשביל זה הקב"ה נתן פה לבריות, כדי שיהיה להם קשר האחד עם רעהו. אבל כשמגיע אחד ומשתמש בפה שלו להיפך ממה שרצה הקב"ה, 'משלח מדנים בין אחים', מוציא שם רע ומפריד בין הבריות, מוציאים אותו מחוץ למחנה ואומרים לו 'שב בחוץ עד שתפיק ותלמד

לקח'. והיה אם לא למד לקח ולא עשה תשובה, יכול הוא להשאר עד יומו האחרון מחוץ למחנה, כיון שסימני הצרעת עודם בו. אבל אם הוא הבין מה חטא ופגם ועשה תשובה, תסור הצרעת ממנו.

מדת תשובתו לפי מדת משובתו

ומה התפקיד של המצורע? - לקיים מה שכתב רבינו יונה בשערי תשובה (שער ראשון העיקר העשירי) שהחוטא צריך שתהיה מדת תשובתו לפי מדת משובתו, ויטיב פעליו במה אשר זדה עליו, ואת מה שהוא קלל ולא עשה כדת וכדין הוא יתקן. **אם** הסתכל בעריות יתנהג בשחות העינים, וכך בכל חטא וחטא שעשה האדם, יראה לנכון לתקן את אותו הדבר עצמו שבו הוא פגם. והמצורע הזה שפגם בפה שלו בחטא לשון הרע יראה לעסוק בתורה, וזהו שאמרה התורה 'זאת תהיה תורת המצורע - ביום טהרתו', התורה עצמה היא תהיה הטהרה והתיקון למה שעשה המצורע. **ובכל האיברים אשר חטא**, אומר רבינו יונה, **ישתדל לקיים בהם המצוות**, וכך אמרו רבותינו ז"ל, **הצדיקים**, באותו דבר שחוטאים - בו הם מתרצים. באותו הדבר עצמו שהם חטאו, שם הם עושים את התיקון, ובאותו האיבר שעשו בו עבירה, משתדלים לעשות בו מצוה.

אמרו (ויקרא רבה א, ד), **אם עשית חבילות של עבירות**, אם חלילה אדם נכשל לא בעבירה אחת או שנים, אלא בחבילות חבילות של עבירות, מה יעשה? - **עשה כנגדן חבילות חבילות של מצוות**. ורבינו יונה מביא דוגמאות: רגלים ממהרות לרוץ לרעה, כנגד זה - יהיו רצות לדבר מצוה. לשון שקר, אדם שרגיל לדבר שקרים, מה תקנתו? - אמת יהגה חיכו. התקנה שלו שמכאן ואילך יהיה דובר אמת, ופיו יפתח חכמה ותורת חסד על לשונו. ידים שופכות דם, והכוונה לא רק למי שרוצח ממש, אלא גם למי שנכשל באבזריהו דרציחה, שהרי כפי שלימד אותנו הרמב"ם באגרתו, לכל עוון ועוון יש שורש ויש ענף. יכול להיות שאדם נקי מהשורש ומעולם לא רצח והרג אדם, אבל בענפים, ממה שמסתעף מהאיסור - הוא נכשל, כגון שהלבין את פני חבירו ברבים. זהו דבר שכיח שאדם אומר איזה מילה לחבירו בפני אחרים, ואזיל סומקא ואתי חיורא', וכאן הוא נכשל באבק רציחה. מה תקנתו של אחד כזה שהידים שלו שפכו דם?! - עליו להרבות ולהגדיל חיים. איך יעשה את זה? - **פתח יפתח את ידו לאחיו העניים ויחיה אותם במתן עזרה להם כפי יכולתו**. עינים רמות, מי שהוא שחצן וגאוותן, יהיה עכשיו דכא ושח עינים. **לב חורש מחשבות און - בלבו יצפון אמרי תורה**, ומשלה מדינים בין אחים, שזהו הקלקול של המצורע, יבקש שלום וירדפהו.

מדת תשובתו של אדם צריכה להיות לפי מדת משובתו. והיות וקלקולו של המצורע הוא בפה, תקנתו במצוות הפה. הן בלימוד התורה, והן בריבוי שלום בין איש לרעהו, כמו שראינו.

מדוע לא רואים שכל מי שדיבר לשון הרע נהיה מצורע

בענין הזה של המצורע, צריך להקדים הקדמה חשובה. יש אנשים שטועים ואומרים, 'הנה, אני דברתי כמה טונות של לשון הרע ורכילות, ואני לא רואה שיש בי לא צרעת ולא בהרת ולא שאת או ספחת, והכל בסדר אצלי'. מה באמת ההסבר בזה? וכי הקב"ה יעשה את תורתו פלסתר?! חלילה וחס.

כבר רבינו החפץ חיים שאל בספרו שמירת הלשון (שער הזכירה פרק ו' ופרק ח' ופרק י"ז, ושם ח"ב פ"ט) את השאלה הזו, והוא מביא כמה תירוצים מאת הקדמונים. הסבר אחד, אומר החפץ חיים, גם בשביל לקבל את הצרעת שדברה עליה התורה, צריך להיות בעל מדרגה, ולא כל אחד זוכה לזה. מרים הנביאה, הגם שכוונתה היתה לטובה וגם הדיבור שלה לא היה דיבור לשון הרע גמור אלא אבק, קיבלה צרעת. אבל היא היתה צדקת, ולכן היא קבלה את הצרעת בגופה. יש אחד שלא זוכה לקבל את הצרעת הזו, ומקבל תמורת זה משהו אחר, כגון עניות. הגמרא אומרת (נדרים סד:): שמצורע חשוב כמת, וגם עני חשוב כמת. אדם עומד ותמה, איך זה שכל עסק שהוא פותח, רק גורם לו נזקים, וכל משהו שהוא עושה לא מצליח. אם מיישהו אחר פותח את אותו עסק הוא מרוויח לאלפים ולרבבות, אבל כשהוא עצמו פותח את העסק, הכל נכשל פעם אחר פעם. הוא מתפלל, 'איך זה?!' ואיננו יודע כי הוא אשם. הוא קיבל את עונש הצרעת בעניות שלו.

עוד ביארו הקדמונים, שיש גם מושג של צרעת בנפש. האדם הוא יצור גשמי שמוקף בחושים גשמיים, כגון חוש הטעם, השמיעה או הריח, וכל ההשגות שלו הם רק השגות גשמיות, ואיננו יודע דבר מעניניו הרוחניים. רק מתי מעט ויחידי סגולה זוכים לראות ראייה רוחנית של ממש. יש אחד כזה שמדבר לשון הרע והוא מתפלל 'איפה הצרעת שהבטיחה לי התורה?!' והיא אכן הגיעה, וקיימת בנשמתו. ואוי ואבוי לו לאותו אחד שהנשמה שלו היא שקבלה את הצרעת.

לכן צריכים מאד מאד להזהר בענין הזה של לשון הרע וקלקולי הפה. ואם אדם כבר קלקל בזה, התקנה צריכה להיות בדיבורים קדושים, כמו שראינו.

המצוות התדירות צריכות חיזוק יותר

בספר חרדים, מסדר את כל המצוות של התורה לפי אברי האדם, ועל כל איבר ואיבר הוא כותב אלו מצוות אדם יכול לקיים בו. שם הוא מביא (פרק י"ב) את המצוות עשה מן התורה, יש מצוות שהם מן התורה, ויש מצוות שהם מדרבנן, כאלו שתקנו לנו רבותינו. כאן אנחנו עוסקים במצוות מהתורה, התלויות בפה בקנה, הפה עצמו גם הוא מחולק לשנים. יש את הקנה, דרכו האדם נושם ובאמצעותו הוא מדבר, ויש את הושט, שעל ידו הוא אוכל.

ואפשר לקיימן בכל יום, יש מצוות שהם נוהגות פעם בשנה כמו אכילת מצה, שהחובה לאכלה היא רק בלילה הראשון של החג, כך זה גם בתקיעת שופר, נטילת לולב וכיוצא בזה, אבל יש מצוות תדירות שנוהגות בכל יום ויום, שעה שעה.

במצוות האלו התדירות צריכים להשגיח יותר, כי מצוות שמגיעות מזמן לזמן, בגלל שהם לא תדירות ואנחנו מברכים עליהם שהחיינו, אנשים מחבבים אותם ונוהרים בהם. לפני כמה שנים כשהיתה ברכת החמה שמגיעה פעם בעשרים ושמונה שנה, קמו כולם בחצי הלילה, כולל אלו העצלים ביותר, התפללו עם הנץ החמה ועמדו על הגגות לברך את ברכת החמה בהתלהבות ובשמחה. הברכה של ברכת החמה היא ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם עושה מעשה בראשית, וכעין אותה הברכה שמברכים על הברק או הרעם 'שכוחו וגבורתו מלא עולם', ועוד לא ראינו מישהו שקם בחצי הלילה כדי לברך את הברכה על הרעם... כל דבר שאדם רגיל בו הוא גם בו ומאבד את החשיבות ואת הערך כלפיו.

לכן המצוות האלו שנוהגות תמיד בכל יום, צריך להזהר עליהם יותר. שמעתי מגדול אחד שאמר, 'יש אנשים כאלו שהתרי"ג מצוות בשבילם זה תרי"ג בעיות, והם מחפשים פתרונות ודרכים איך אפשר "להסתדר" אתם'. כל מצוה היא בשבילם 'התמודדות' והם מחפשים איך להתגבר עליה, ואם היו יכולים להסתפק בשבע מצוות בני נח היו שמחים. ולא שמים הם לב למה שאומרים בבוקר 'שלא עשני גוי', שעל זה עיקר הברכה שהם אין להם אלא שבע מצוות ואנחנו יש לנו תרי"ג מצוות יקרות, וכפי שהזהר הקדוש (ח"ב דפ"ב ע"ב) מכנה אותם 'תרי"ג עיטין', שש מאות ושלוש עשרה עצות, איך נוכל לזכות לחיי עולם הבא.

מצות כיבוד אב ואם על ידי הדיבור

כאן מביא החרדים מצוות שאפשר לקיים בפה, ואפשר לקיימן בכל יום. ולא מדובר על מדת חסידות או חומרא וכיוצא אלא מצוות עשה מהתורה. מצוה ראשונה, דיבור חמישי של עשרת הדברות. מהו הדיבור החמישי?! - 'כבד את אביך ואת אמך' (שמות כ, יב). פשט המקרא, אומר החרדים, שחייב לכבדם בדיבור. הרבה פעמים אדם לא שם את לבו לדבר הזה. הוא יודע היטב את מה שאמרו רבותינו שאדם חייב להאכיל להשקות ולעשות את כל צרכי ההורים כמו עבד שעושה לאדוניו, אבל את פשט המקרא, שאדם צריך לכבד אותם בדיבור, הוא שוכח. על האדם לדבר איתם בלשון רכה, לשון כבוד ולשון אדנות, כמי שמדבר למלך. ובאמת כך אמרו רבותינו בפרקי דרבי אליעזר (פרק ל"ח), שהאב הוא המלך לבנו. היום יש מצבים שהסגנון הוא הפוך והאב מרגיש כמו עבד כלפי הבן שלו, ולא היא. חייב אדם לדבר אל אביו כמדבר למלך, ובכל דיבור מכבד כזה, מקיים האדם מצות עשה מן התורה.

שמעתי מראש ישיבה גדול שהיה אומר, 'איזה בן לא אומר כיום לאבא או לאמא שלו, אוף, כמה אתם מטריחים עלי'. מי התיר לך לדבר בצורה הזו?! דיבורים כאלו

אתה יכול לדבר רק עם עצמך. לך ותעמוד ליד המראה, ושם תאמר 'אוף, למה אתה עושה מה שאתה עושה'... אבל לדבר כך אל האב?!! - אדם צריך לדבר אל אביו ואל אמו כמו שמדבר העבד עם אדונו. וכשאדם מדבר אל אביו ואל אמו באופן הזה, הוא מקיים את פשטות ציווי התורה של כבד את אביך ואת אמך. ומגזירה שווה למדו שחייב גם לכבדם בגופו ובממונו.

הרבה פעמים עיקר הכיבוד הוא לא מה שאדם נותן להורים שלו, אלא היחס שהוא מעניק להם והדיבור שהוא מדבר אתם, וכמו שאמרו רבותינו (קדושין לא.), יש אחד שמאכיל את אביו פסיוני, שהוא מין עוף נדיר טעם וערב, שגם במזללות המתהוות בזמננו והמתרבות כפטרויות אחרי הגשם אי אפשר להשיג אותו, אבל כיון שמדבר עם אביו בסגנון קשה ומזלזל, מקבל עבור זה גיהנם. ולשון רבותינו בירושלמי (פאה פ"א ה"א) 'נמצא מאכיל את אביו פטומין ויורש גיהנם', ולא על חנם אמרו רבותינו את הלשון 'יורש גיהנם', כי כמו שירושה בשונה ממתנה היא בודאי תגיע יום אחד לאדם, כך גם הגיהנם באופן ודאי יגיע לזה שמזלזל באביו. נכון שאתה מביא לאביך מעדני מלכים, אבל מי התיר לך לדבר אתם בשפה מזלזלת?!

מצות כיבוד אב ואם כתבונה ובדעת

צריכים אנחנו לתת את הדעת על המצוה הזו של כיבוד אב ואם. אחד מגדולי רבותינו בדור הקודם, רבי אברהם מטשכנוב זצ"ל, היה איש אמת ומדקדק בהלכה עד קוצו של יו"ד^א. עליו מספרים, שפעם בשבת אחת הביאו לכל היושבים על השולחן כוסות תה לשתות,

א. החזון איש אומר שעיקר יראת שמים של אדם נמדדת בדקדוק ההלכה שלו. כשאדם יבדוק את עצמו הוא יראה שאכן הוא מקיים מצוות, אבל הוא אינו מקפיד על דקדוק ההלכה כדבעי. יש הרבה פרטים במצוות שהוא אומר עליהם 'עכשיו קשה לי, בהזדמנות אחרת אשתדל', וכיוצא בזה. למצוא אדם שמקפיד לדקדק בכל פרט ופרט במצוה בלי לוותר על שום דבר, זה לא קל, ואדם שמקפיד על זה, בשם ירא שמים יקרא.

מספרים על הגאון רבי משה פיינשטיין זצ"ל, שפעם התפלל בבית הכנסת, ולפתע הגיע שליח והזמין אותו לבוא לאסיפת רבנים דחופה שהתכנסה לרגל איזה ענין דחוף חשוב ונחוץ. רבי משה הביט, וראה שיש מישחו שעומד עדיין ומתפלל, והרי זו היא הלכה פסוקה בשלחן ערוך (אורח חיים ק"ב, ד) שאסור לעבור כנגד המתפלל. עמד רבי משה במקומו ולא זו. אותו שליח התחיל קורא לו, 'כבוד הרב, הרבה רבנים יושבים ומחכים לך שתבוא, ויש בזה ענין של כבוד הבריות'... אבל רבי משה פיינשטיין לא זו. לאחר מכן אמר לו רבי משה, 'וכי לא ראית את החומה שיש לפני? כשיש חומה לפניך, אתה יכול לעבור אותה?!' - אני ראיתי חומה. כשיש הלכה בשלחן ערוך שאסור לעבור לפני המתפלל, זו היא חומה בצורה בשבילי, ואין אפשרות לדלג מעליה.

ואחד מהם התחיל לשתות ומיד גנח 'זה חם, זה רותח'.. אמר לו רבי אברהם מטשכנוב, 'איך אתה אומר את זה?! והלא רבותינו אמרו שכלי שני אינו מבשל... אם הם אמרו שאינו מבשל אז אתה יכול לשתות'... אדם מן השורה בודק על כוס תה אם היא חמה עם היד או עם הפה, אבל רבי אברהם מטשכנוב, איש ההלכה הצרופה, בודק אם היא חמה על ידי ההלכה.

כשנפטרה אשתו וחזרו מן ההלווייה, ראו איך שהוא נכנס לחדר שלו, פותח את ארון הבגדים שלה, מוציא משם איזה בגד ושם אותו בארון שלו. שאלו אותו: 'כבוד הרב, על מה ולמה עשית ככה?!' ורבי אברהם השיב להם, 'מה זאת אומרת, והלא מצות עשה מן התורה היא 'וירש את אשתו' שבעל יורש את אשתו, ואיך אראה שירשתי את אשתי?! על ידי שאני לוקח מרשותה איזה דבר ושם אצלי'. הוא עכשיו חזר מן ההלווייה כשכולו שבור ורצוצ, אבל איש אמת יודע שאם יש הלכה צריך לעשות אותה עכשיו, בלי שהיות ובלי דחיות. על זה היתה דעתו כל העת, מה דעת התורה ומה ההלכה אותה עליו לקיים בעת הזו.

לרבי אברהם מטשכנוב היו כמה בנים גדולי עולם, ביניהם רבי זאב מסטריקוב ועוד, וכל אחד מהם זכה להיות רב באיזו קהילה. יום אחד שלח רבי אברהם מכתב לכל הבנים שלו, וכך הוא כתב לכל אחד מבניו: 'בני יקירי, ב"ה אתה זוכה להיות רב בקהילה פלונית, כאשר כל אנשי הקהילה שלך מביאים לפניך שאלות ומבקשים שתורה להם כדת מה לעשות. עתה אני מצווה אותך, שאל תגיע אלי בלי לבקש אישור מראש. אם אתה רוצה לבוא אלי ולקיים מצות כיבוד אב, תשלח לי קודם לכן מכתב שבו אתה מודיע לי שאתה רוצה לבוא, ואם אשלח לך אישור, תבוא. אבל אל תגיע בשום פנים ואופן בלי לבקש ולהודיע לי מראש'. כל אחד שמקבל כזה מכתב מתפלא, וכי איפה נשמע כדבר הזה שכן שרוצה לבוא לבקר את אבא שלו צריך לשלוח לו מכתב לבקש אישור, ולחכות שבוע ושבועיים עד שאבא שלו ישיב לו אם הן או לא?! במשרדים של ימינו אנחנו שומעים דברים כאלו, אבל שכך אב יבקש מבנו?!

היום לדאבוננו זה לא כך. אם אדם רואה מישהו שעומד ומתפלל והוא מפריע לו לעבור, הוא נגש אליו, מרים אותו ומניח אותו במקום אחר שימשיך להתפלל שם... ההלכה הזו כמעט בטלה ואיננה, אבל האמת היא שזה הוא דקדוק ההלכה, ומי שמקפיד על כל פרט ופרט מגדרי ההלכה, הוא הוא ירא שמים האמיתי.

מספרים על רבינו הגדול החזון איש זצ"ל התפלל פעם, ושגמר את תפילתו ורצה לפסוע לאחוריו, ראה שמאחוריו עומד ילד ומתפלל. אותו ילד התפלל עם כל כוונות המקובלים, משך חצי שעה... וכל אותו הזמן עמד החזון איש וחיכה שהילד יגמור את תפילתו. אמרו לו הנוכחים, 'כבוד הרב, והרי זה ילד, למה אתה מחכה?!' אמר להם החזון איש, 'ומה בכך שהוא ילד?! הוא עכשיו עומד ומתפלל והשכינה נעצת לפניו, וצריכים להמתין לו עד שיסיים'. זה הוא גדר יראת שמים אמיתי, לדקדק בהלכה בלי לוותר ובלי לזלזל באף פרט מפרטי המצווה.

השתוממו הבנים על זה, אבל אם כך ציווה אבא, כך יהיה. עבר זמן ובאמת הבנים רצו לבוא ולבקר את אביהם. כל אחד שלח לו מכתב, 'לכבוד אבי מורי'. אני רוצה לבוא ולבקר אותך. האם אתה נותן לנו רשות לבוא?!! והוא השיב להם במכתב שהוא נותן להם רשות. באו אליו כל הבנים, והשאלה הראשונה ששאלו אותו, 'אבא, מה פשר הדבר הזה?!!' איך יכול להיות דבר כזה שבן שרוצה לבוא לבקר את אביו צריך לשלוח לו מכתב ולבקש ממנו רשות?!! על מה זה?!!

אמר להם רבי אברהם, ו'כי למה אתם לא מבינים?!! הלא בשבילכם ובעבורכם עשיתי את זה! כשאתם יושבים שם בערים הרחוקות, איך אתם מקיימים מצות כיבוד אב ואם?!! אין לכם אופן לקיים. אבל כאשר אתם יושבים שם ולא מגיעים אלי לפי שאתם נשמעים למה שהזהרתי אתכם שלא להגיע אלי עד שאני אזמין אתכם ואתן לכם רשות, נמצא שבכל רגע ורגע שאתם נמצאים שם ולא מגיעים אלי אתם מקיימים מצות כיבוד אב ואם'.

זו דוגמא למצות כיבוד אב ואם, כאשר היא נעשית עם תשומת לב ועם דעת ומחשבה. וכיום?!! - כמעט בטלה המצוה הזו מן העולם. אפילו בדור שלפנינו עוד היה אפשר לראות כיבוד אב ואם כהלכתו, ואילו היום אפשר ללכת ברחוב ולשמוע דיבורים נוראים של בן כלפי אביו, עד שאינך יודע מי הוא הבן ומי הוא האב. אתה רואה איך שהאב עומד ומבקש בתחנונים מבנו איזה דבר כעני בפתח, והבן גוער ונוזף בו כדבר אדון אל עבדו. באזני שמעתי מאחד שסיפר על הבן שלו, התכשיט הנפלא, איך שאביו בשבילו הוא רק היכי תמצוי לקבל ממנו ממוון... הוא מתנהג כמו סוחר ואומר לאביו, 'תשמע, אני רוצה לכבד אותך, אבל תדע לך שזה בתשלום, ולכל כיבוד יש תעריף מיוחד. למשל, אם אתה רוצה שאכבד אותך ואבוא אתך לתפילת שחרית, תשלם על זה עשר שקל. לתפילת מנחה - עשר שקל, ולתפילת ערבית - עשרים שקל, תעריף לילה...' אם הוא מבקש ממנו שיברך ברכת המזון, הוא מבקש שימתין לו רגע לבדוק בדף כמה הוא לוקח על זה, שבעה שקלים... איך יתכן כדבר הזה?!! אבא רוצה לקבל מעט נחת מהילד שלו, וזה מה שהוא מקבל?!! וזה עוד נחשב מצב טוב, כי יש אחד כזה שגם אם אביו יתן לו כל מה שירצה, לא יבוא ולא ישמע בקולו.

איך קורה כדבר הזה?!! כך זה כשרחוקים מן התורה. כאשר אדם רחוק מן התורה, גם דבר כזה שהוא מושכל פשוט נעלם ממנו, והוא יכול להתנהג בזלזול כזה אל אביו.

וכיום שהמצוה הזו רפויה, על החכם לעמוד ולהתחזק בה ולעשות אותה כדת וכדין, וליטול את שכר כולם. וכדברי בעל החרדים, זו מצוה דאורייתא שאדם יכול לקיים בכל יום ובכל שעה, כאשר הוא מכבד את הוריו. ותחילת הכל והחשוב מן הכל הוא באמצעות הדיבור, כי בכל דיבור מכבד ומוקיר אל אביו ואל אמו אדם מקיים מצוה יקרה זו, וכמו שהבאנו מדברי רבותינו - עיקר העיקרים הוא לכבד אותם גם בדברים, שיהיו שמחים ומרוצים וטוב לב ממנו.

הדיבור משפיע על לבו של האדם

ועוד יש תועלת מיוחדת בדיבור מכבד אל אביו ואמו. רבינו המשגיח רבי יחזקאל לוינשטיין זצ"ל היה אומר, יש הרבה דברים שהדיבור בהם פועל ומשפיע הרבה על הלב. וכך אמר הפסוק (דברים ל, יד): 'בפיך ובלבבך לעשותו'. כשאדם מדבר על דבר מסויים וחוזר ומדבר עליו שוב ושוב, 'בפיך', ממילא הדברים לבסוף יחדרו ויעשו רושם בנפשו ויכנסו אל לבו, 'ובלבבך', וסוף הדבר יהיה 'לעשותו'.

כשאדם מדבר אל אביו ואל אמו בשפה רכה ובלשון מכבדת, הדברים נכנסים אל לבו וקונים בו שביטה, וכך הוא באמת יבוא לייקר ולהעריך ולכבד אותם כדבעי.

ומוסיף בעל החרדים: דרשו רבותינו במדרש (במדבר רבה יב, יא) על נפתלי, נפתלי בנו של יעקב אבינו היה מכבד את אביו בהפלה גדולה, שהיה אביו שולחו לכל מקום שרוצה והיה זריז בשליחותו ורץ כאיל. יש אחד ששולח את הבן שלו 'לך למכולת ותביא ככר לחם', וכשהוא שלח אותו היה בוקר, אבל הככר הגיעה רק בערב... 'למה באת רק עכשיו?!' והבן עונה, 'מה זה משנה, אמרת שאביא לך ככר לחם והבאתי... מדוע זה כך? כי הבן הלך בעל כרחו ובדרך פגש חברים, התחיל לדבר אתם וכבר שקעה השמש... אם אדם היה זריז במצוה הזו ומקיים את מה שאמרו רבותינו (פסחים ד.) 'זריזין מקדימין למצוות', לא היה מתעכב רגע. ואני הכרתי אחד כזה שבכל פעם שהיה אביו מבקש ממנו דבר מה היה רץ כמו נפתלי לקיים את רצון אביו. מדוע? - כי זו מצוה מן התורה, ומה הפרש יש בין מצוה זו למצוות אחרות של תורה?! כמו שאת כל מצוות התורה אדם נזהר ומשתדל לקיים אותם בזריזות, כך גם במצוה הזו.

ממשיך המדרש ואומר: נפתלי היה זריז בשליחותו ורץ כאיל, והיה תמיד מדבר לאביו בריבוי דברי פיוס צוף דבש אמרי נועם, היינו דכתיב (בראשית מט, כא) נפתלי אילה שלוחה הנותן אמרי שפר. שתי פעולות היה עושה נפתלי בקיום רצון אביו. הדבר הראשון, שהיה מקיים את רצון אביו בזריזות, וזאת עלינו לדעת שזריזות היא סימן לאהבה, וכמו שאנחנו רואים בחוש שדבר שהוא יקר לאדם, הוא עושה אותו במהירות ובזריזות. יש אנשים שתמיד אתה מוצא שהם נמצאים בין העשרה ראשונים לסעודה... בכל סעודה שיש, אתה מוצא אותם שהגיעו לפניך... למה?! כי זה חביב להם, לכן הם זריזים בזה. כאשר נפתלי עושה את רצון אביו כאילה, במהירות ובזריזות, הרי זה סימן לאהבה שהיתה לו למצוה הזו.

זו פעולה אחת. והשניה, 'שהיה תמיד מדבר לאביו בריבוי דברי פיוס צוף דבש אמרי נועם'. היה מדבר עם אביו בלשון רכה ומכבדת, ומפייס את לבו. והנה, יש אחד שיש לו אב זקן וחולה, והוא הולך לבקר אותו. נכנס אל אביו ואומר לו 'שלום אבא, מה שלומך?!' תהיה בריא' וכבר הוא גומר את השיחה ויוצא החוצה... נפתלי מה עשה?! - 'ריבוי דברי פיוס, צוף

דבש ואמרי נועם'. לא היה מסתפק במילה אחת של עידוד וברכה, אלא היה מרבה בריבוי של דברי נועם.

אנחנו צריכים לאחוז במעשי אבות וללמוד מזה. גם אתה תפקידך לבוא ולדבר עם אביך בנחת, ולפעמים המצוה היא לא לדבר אלא לשמוע, כי הרבה פעמים יש שהאב רוצה שיבוא אליו הבן כדי שיוכל לפרוק ולספר באזניו מהקורות אתו, ולהפיג על ידי זה את צערם ואת כאבו, ובפרט אם הוא חולני וכיוצא בזה. אבל יש אחד שכאשר הוא מגיע אל אביו הוא מתחיל לספר לאביו את כל הצרות שיש לו, ובזה הוא מוסיף לאביו עוד צרות על מה שכבר יש לו... בשביל זה הגעת?! - תבוא ותשמע את כאב אביך, תנחם ותעודד ותחזק אותו, ואל תוסיף לו צרות חדשות...

כלל הדברים, שעל האדם לתת את הדעת ולחשוב מה יתן לאבא שלו עידוד ומה ישמח אותו, ולעשות כל שיכול כדי לכבד ולשמח אותו. ומסיים החרדים, **במנין המצוות מנו כיבוד האב והאם למצוה אחת ופרטן שני ענפי מצוה**, כי המצוה נוהגת באב לבדו ובאם לבדה, כל אחד מהם בנפרד מחוייב הבן לכבד ולייקר.

ענפי מצוות כיבוד אב ואם

ויש עוד הסתעפות ממצוה זו, **לכבד את אשת אביך**, וכמו שדרשו רבותינו מהפסוק 'כבד את אביך ואת אמך', 'את' לרבות אשת אביך ובעל אמך, וכל דאתרבאי מ'את' דאורייתא הוא, הריבוי הזה שריבה הכתוב את אשת האב ובעל האם הוא מן התורה.

לעתים קשה מאוד לקיים את הפרט הזה. יש אחד שאביו או אמו נפטרו חלילה ונשאו פעם שניה, והוא מסתכל על אביו או על אמו לא בעין יפה. הוא אומר לעצמו, 'מה זה הדבר הזה?! איך זה שהכניסו לבית איש או אשה זרה, ואיך זה שאבא שכח מאשתו הראשונה' וכיוצא בזה, ובלבו הוא מקפיד עליהם, נמנע מלבוא אליהם ולפעמים גם עושה קטטות ומחלוקות בעבור זה. אדם לא מכניס את עצמו לנעלים של אבא או אמא שלו ולא מבין את הבדידות שהיתה להם ואת הצורך שלהם בעזרה, שלכן הלכו ונשאו בשנית, אלא עומד מבחוץ כשהכל טוב לו ורק מסתכל עליהם בעין רעה, ואוי ואבוי לאחד שכזה.

בעל החרדים, שהיה רב בצפת בזמן רבותינו מרן הבית יוסף ורבינו האריז"ל והיה בעל רוח הקדש, מביא להלן (פ"ט אות ל"ד) סיפור מבהיל על אחד כזה. הוא מספר שבעיר שם, בצפת, היה אחד כזה שאביו נפטרו, ואמו הלכה והתחתנה עם בעל אחר. אותו אחד לא השלים עם הדבר הזה, ולמרות שהיה ממשיך לכבד את אמו מאד, מכל מקום בתוך תוכו היה בו לה והיה חושב כל הזמן 'איך זה שככה הלכה ונשאה למישהו אחר אחרי שאבא מת'. מספר בעל החרדים, בסוף התקיים בו הפסוק בספר משלי (ל, יז), 'עין תלעג לאב ותבז'

ליקחת אם - יקרוה עורבי נחל ויאכלוה בני נשר, עין כזו שמבזה את אמו כשהיא מזקינה וכבר יש לה קמטים, 'יקרוה עורבי נחל יאכלוה בני נשר'. יום אחד הלך אותו אחד דרך ים ונהרג רח"ל, והושלך לים, וכשמצאו אותו ובאו לקחת אותו לקבורה, ראו שחסר לו עין אחת, לפי שאכלוה העורבים. לפי שהיה בו לאמו התקיים בו הפסוק הזה שאת העין שלו יאכלו עורבי נחל.

עוד מוסיף החרדים ומביא את דברי רבינו יונה, **דבכלל את אביך** הוי נמי **אח אביך**, ובכלל את אמך הוי נמי **אחות אמך**, כולם גם כן בגדר הזה של כיבוד אב ואם, וכן **אבי אביו** בכלל אביו, גם את הסבא צריך לכבד. ובכולם תחילת הכיבוד יהיה בדיבור, והרבה פעמים עיקר הכיבוד הוא בדיבור, כשרוצים לשמוע דיבור רך ומילה טובה ממנו. ומי שזהיר בזה, אשריו ואשרי חלקו.

תנא דבי אליהו, אליהו הנביא בא ולימד אותנו, **כבד את אביך וסמך ליה לא תנאף**, עשרת הדברות מחולקים לשני מחלקות בשתי הלוחות, חמש בכל מחלקה. הדיבור החמישי הוא 'כבד את אביך ואת אמך', ומיד לאחר מובא הדיבור השישי - 'לא תנאף'. מה ענין זה לזה ומדוע נסמכו שני הדיבורים האלו? **ללמדך שאם נשא אדם אשה והיא אינה מכבדת את אביו ואת אמו בעת וקנתן, הרי הוא כאילו נואף כל ימיו**.

עוד אמרו, כבד ולא תגנוב, מה ענין זה לזה, ללמדך שאם יש לו לאדם בנים או בנות בתוך ביתו ואינם מכבדים אביו ואמו, כאילו גונב נפשות כל ימיו, לכך נאמר כבד ולא תגנוב. לכן כל חרד מצוות אלהי ישראל יפקח עיניו פן יחטא באחת מאלה והתירשל ואשם, ותפגע בו מדת הדין חלילה.

זו מצוה אחת ששייכת בדיבור, והיא התקנה על פה לא קדוש. אם אדם טימא את פיו בדיבורים שאינם כהוגן, איך יתקן את הקלקול הזה? על ידי שיקיים את המצוות עשה החמורה הזו של כיבוד אב ואם בפיו ובשפתיו.

ברכת המזון - בנחת בקול רם ובשמחת הלב

עוד מוסיף החרדים, מצות עשה **שיברך לאחר אכילת המזון שנאמר** (דברים ח, י) **ואכלת ושבעת וברכת את ה' אלהיך**. זו הלכה ידועה שכולם יודעים שצריך לברך ברכת המזון, אבל גם במצוה הזו יש פרטים רבים שצריכים חיוזוק. וצריך **שיברך את ברכת המזון בנחת בקול רם ובשמחת הלב**, ולדאבוננו הרב, הרבה פעמים אדם מחמיץ את הדבר הזה. יש אחד שאוכל שעה ומברך דקה... והלא זה צריך להיות בדיוק להיפך! באכילה תקצר, אבל את ברכת המזון לברך במהירות הקול?! אדרבה, תברך בנחת בקול רם ובשמחת הלב, כמונה מעות. **כדכתיב** (רות ג, ז) **ויאכל בועז וישת ויטב לבו, ופירשו רבותינו מה זה 'ויטב לבו'? - שבירך ברכת המזון**.

אנחנו צריכים לזכור את זה, ש'הטבת הלב' זו ברכת המזון, והיו אנשים גדולים שעיקר הסיבה לאכילתם היה כדי שיוכלו לברך אחרי זה ברכת המזון. יש אנשים שמברכים את ברכת המזון עד 'הרחמן', ושם מפסיקים. למה לברך ברכת המזון בקיצור?! וכי מה בכך שזו תקנת חכמים, וכי אין זו סיבה לומר את 'הרחמן'? אדרבה ואדרבה, הלא החפץ חיים לימד אותנו את הסיבה שתקנו לומר בסוף ברכת המזון את כל 'הרחמן' הללו, לפי שכאשר אדם מקיים איזו מצוה גדולה הוא פותח לעצמו שביל בשמים, ואז הוא יכול לבקש בקשות ודרכו סלולה לפני בורא עולם שימלא את בקשותיו. ברכת המזון היא מצוה יקרה וחשובה למאד מאד, הסביר החפץ חיים, ולכן דוקא כאן תקנו את כל הבקשות האלו, כי השעה היא שעת רצון וזמן מסוגל שיתקבלו כל הבקשות האלו. איך זה שאדם יוותר על כל זה וידלג על זה?!

וכתב בספר החינוך (מצוה ת"ל) שקיבל מרבתי, שהיו גדולי עולם הרמב"ן והרשב"א, שכל הזהיר בברכת המזון מוזהר מוזהריו מציין לו בכבוד כל ימי חייו. אחת המקצועות האהובים על הציבור זה מקצוע הסגולות, והרבה אנשים מחפשים סגולות לפרנסה. כאן יש לך סגולה לפרנסה שיהיו מוזהריו של אדם מציין לו בכבוד כל ימי חייו, אם ישתדל לברך את ברכת המזון מתון מתון, בשמחת הלב ובכוונה.

ועצה טובה היא לברך את ברכת המזון מתוך הסידור (או ברכון), וכמה טעמים יש בזה. ראשית, כדי שאדם לא יתבלבל. וכי לא ראינו אחד שפותח בברכת המזון ומסיים בקריאת שמע?!... כשאדם מברך מתוך הכתב, חזקה עליו שיברך את הברכה כתיקנה, בלי לגרוע ובלי להוסיף מילים אשר לא שיערו אבותינו... כשאדם יברך מתוך הסידור, לא יהיו לו ספיקות אם אמר 'רצה' או לא אמר. ועוד טעם יש בזה, כי הקריאה מתוך הספר מעוררת את הכוונה, וכמו שאמר הגר"א (הובא בליקוטים בראש ספר אבן שלמה) 'ואמר עם הספר - ישוב מחשבתו הרעה', המחשבות הרעות והזרות יסתלקו ממנו שקורא מתוך הספר ויוכל לכוון את לבו ואת דעתו במה שמוציא משפתיו. גם המציאות מורה שמי שמברך מתוך הכתב יברך מתון מתון יותר ממי שיברך על פה, וכשאדם יזהר בברכת המזון לברך אותה בכוונה ובשמחת הלב, כמה רבה היא מעלתו.

אם אדם היה מתבונן קצת בחיוב הכרת הטובה שלו לבורא, ודאי שכל הברכות שלו היה נראות אחרת לגמרי. תתבונן, איך היית נראה לפני שאכלת... הגאון חיד"א כותב שאדם שלא אכל חצי יום, כבר אין בו כח לעשות עוון... גם אם היצר מגיע אליו ומסית אותו לדבר עבירה הוא דוחה אותו ואומר לו 'תשמע, עכשיו אני לא יכול. תחזור אחרי האוכל'... עכשיו שאכלת ושבעת, תגיד תודה כמו שצריך! ולכן אומרת הגמרא (ברכות לה.) שלא צריך להביא ראייה לחיוב ברכות הנהנין מן הפסוק, אלא הוא נלמד מכח הסברה. הקב"ה נתן לך כל מעדני עולם ואף סידר לך שהאבטיח יהיה דוקא בקיץ... וכי לא תגיד על זה תודה?! אדם צריך לחנך את עצמו להיות מכיר טובה, ובזה הוא גם מקיים מצות עשה מן התורה.

וכמו שאמרנו, 'מדת תשובתו לפי מדת משובתו'. כשאדם מקיים את המצוה היקרה הזו של ברכת המזון כפי שצריך, הוא מקדש את הפה שלו, ובוה הוא זוכה לתקן את מה שקלקל בפה שלו בדיבורים אסורים.

ברכת התורה - צריך להזהר בה מאוד

עוד אומר החרדים, מצות עשה לברך על התורה לפני ש**נאמר** (דברים לב, ג) **כי שם ה' אקרא הבו גודל לאלהינו**. יש מחלוקת גדולה בין הפוסקים אם ברכות התורה הם מן התורה או מדרבנן (ראה דברי רבינו שליט"א בספר דרופתקי דאורייתא ח"א סימן ב'), אבל איך שיהיה, צריך לדעת את מה שכתב השלחן ערוך (סימן מ"ז, א) שברכת התורה **צריך להזהר בה מאוד**. מדוע? - כי על מתנה יקרה כזו שקבלנו, התורה הקדושה, צריכים להודות ולברך כמו שצריך. והגמרא אומרת (נדרים פא.) 'על מה אבדה הארץ? - על עזבם את תורתך, שלא בירכו בתורה תחילה'. יש בדברי הגמרא הללו הרבה ביאורים ופירושים, אבל פשוטם של דברים שלא בירכו בתורה, ואנחנו צריכים לדעת איך לברך, לברך בכונה ובשמחה על שזכינו לקבל את התורה הקדושה ועל שזכינו לבדנו לקבל את הציווי הזה של תלמוד תורה, שזו נחלת ישראל לבדם וכמו שאומרת הגמרא (סנהדרין נט.) שגוי שעסק בתורה חייב מיתה.

ויש קבלה בשם הגאון רבי חיים מוולוז'ין זצ"ל, שמי שמברך את ברכת התורה בקול רם ובכוונה, יהיה לו קל באותו היום ללמוד ולעסוק בתורה בלי הפרעות. והנה, כולם מברכים את הברכות האלו, אבל לא כל המברכים שווים. יש אחד שמוציא את הברכה מפיו מהר בלי לשים לב למה שאומר, אבל מי שמתבונן בנוסח הברכה רואה איך שרבותינו חיטבו ותיקנו שיהיה האדם מתפלל לא רק על עצמו אלא גם על בניו ועל בני בניו ושאר צאצאיו עד דור עשירי וכו', שיהיו כולם בני תורה ותלמידי חכמים. ואחד כזה שמשכיל לברך בשמחה ובכוונה ובתחינה על צאצאיו שילכו בדרך התורה, פועל הרבה בזה. וכך אמרו בשם גדול אחד, שאם אתה רואה היום איזה אדם שהיה רחוק מן התורה ופתאום מתעורר לעבודת ה' ומתקרב לתורה ועבודה, ואתה מתפלא ומשתומם איך זה שלפתע הוא "מעצמו" מתעורר ומתקרב, דע לך שזה לא מעצמו. זה בגלל שלפני דור אחד או כמה דורות היה לו סבא או סבתא שבכו לפני בורא עולם שהנכדים שלהם יהיו יראי שמים ובני תורה, וזה מה שהשפיע. ידע כל אדם נאמנה שאם הוא אומר את הברכה הזו מתון מתון בכונה ובשמחת הלב, הוא יכול להשפיע על כל הצאצאים שלו בדורות הבאים שיהיו בני תורה ותלמידי חכמים.

ובפרט צריך זהירות שלא לומר את הברכה ברחוב. יש הרבה אנשים שאומרים את כל ברכות השחר בדרך לבית הכנסת. מדוע? - כיון שרואים שהזמן מצומצם והם מאחרים לתפילה, ולכן מקדימים ואומרים את כל ברכות השחר בדרך לבית הכנסת, ואם נותר להם עוד זמן מוסיפים גם את פסוקי דזמרה, עד ישתבח... איזה מין תפילה היא זו?!

תקום עשר דקות קודם ותגיד את כל הברכות במתינות ובכוונת הלב, וכמו שכתבו הספרים שאדם צריך לומר את שמונה עשרה ברכות השחר בישיבה ובהתבוננות. פעם ראיתי אחד שאמר את ברכות השחר, והיה נדמה לי שאני עומד בקריאת המגילה, מכיון שאמר את כל הברכות בנשימה אחת כמו (להבדיל) עשרת בני המן האגגי... הלא כל הברכות שם הם ברכות הודאה לה' יתברך שהשפיע עליך טוב וחסד, ואיך זה תאמר את הברכות בחפזן ובמרוצה?! למשל ברכת 'הנותן ליעף כח', אתמול האדם עם כל העייפות שלו נפל למיטה כמו פגר, ועכשיו הוא קם כמו אריה, וכבר הספיק הוא לטרוף חצי מהשכונה... איך לא יברך כמו שצריך ויתן הודאה על זה?! וכך זה בכל ברכות השחר, ובפרט ברכת התורה, שהיא הודאה על הדבר היקר ביותר שיש לנו, התורה הקדושה.

כשאדם מברך את ברכת המזון, ברכת התורה ושאר כל הברכות כולם, במתינות בכוונת הלב ובשמחה, הוא מקדש את עצמו ומקדש את הפה שלו, ומתקן את כל אשר עיוות וקלקל בחטאי הלשון.

מצות תלמוד תורה - ללמוד וללמד

עוד מוסיף בעל החרדים, ללמוד תורה שנאמר (דברים ה, א) ולמדתם אותם ושמרתם לעשותם. ולא מספיק ללמוד בלבד, אלא צריך שהלימוד יהיה לימוד איכותי, בקדושה ובטהרה, בצוותא ובדיבוק חברים. וזו היא מצוה שנוהגת תמיד. ועוד מצוה יש בפה, ללמד לאחרים תורה, שנאמר (דברים ו, ז) ושננתם לבניך - אלו תלמידיו, וכל המצווה ללמוד תורה מצווה ללמד, כלשון הרמב"ם (הל' תלמוד תורה פ"א ה"א). בדור שלנו אכשר דרא והרבה אזנים כרויות מצפות ללימוד התורה, וכל אחד תפקידו לתת מעצמו וללמד לאחרים כפי מה שהוא יכול.

קריאת שמע - קבלת עול מלכות שמים

עוד מוסיף החרדים, לקרוא בפיו קריאת שמע בבוקר ובערב. בגמרא במסכת סוטה (מב). מובא שגלית הרשע היה בא ומחרף מערכות אלהים חיים, שני פעמים בכל יום. פעם אחת בזמן קריאת שמע של שחרית, ופעם נוספת בזמן קריאת שמע של ערבית. מדוע? - מפני שאם ישראל זהירים במצוה הזו של קריאת שמע ומקבלים על עצמם עול מלכות שמים כדבעי, עומדת זכות המצוה הזו לישראל להשמיד כל אויב וכל שונא. גלית ידע מזה, ולכן בחר להגיע דווקא בזמן הזה שישראל קוראים את שמע כדי להפריע להם ולטרוד את כוונתם.

עלינו להתחזק במצוה הזו, ולקרוא קריאת שמע בכוונה ובהתבוננות. רבי ישראל מסלנט זצ"ל היה אומר שהרבה פעמים אדם מחמיץ במצוה הזו את העיקר, שהרי כתוב בשלחן ערוך (או"ח סימן ס"ו ס"ז) שעל אדם לכוון בקריאת שמע שהקב"ה הוא מלך יחיד ומיוחד בשמים ובארץ ובארבע רוחות העולם, ויש אחד כזה שבאמת ממליך את הקב"ה

בשבעה רקיעים ובכל העולמות כולם, ומקצה הקוטב הצפוני עד קצה הקוטב הדרומי, על כולם הוא ממליך את הקב"ה חוץ מעל אחד - על עצמו [והביא דבריו רבינו החפץ חיים זצ"ל בספרו זכרו למרים (פרק כ"א) ובספרו שם עולם ח"א (פרק י"א)]. עיקר העיקרים הוא שאתה עצמך תקבל עליך את עול מלכותו של הקב"ה, ולא רק בדיבורים בעלמא אלא בהלכה ולמעשה, שהרי כך אתה אומר 'ואהבת את ה' אלהיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאודך', ובכן, עוד מעט מגיע איזה חג שההוצאות בו מרובות, הבה ונראה איך אתה מתנהג. אם אתה אכן קבלת על עצמך מה שאמרת 'ובכל מאודך' ומוציא את הוצאות החג בנפש חפצה ובעין טובה, או שמא אתה מחפש תירוצים ודחיות.

ואם אדם קורא קריאת שמע ולבו בל עמו, אזי כמו שאומרת הגמרא (ברכות יד:): על אדם שקורא קריאת שמע בלי תפילין שהוא מעיד עדות שקר בעצמו, וזו לשון נקיה והכוונה היא שהאדם הזה מעיד עדות שקר בהקב"ה, שהרי אומר 'וקשרתם לאות על ידך והיו לטוטפות בין עיניך' ולא מניח תפילין. כך, אומר בעל החרדים, גם אדם שאומר 'ואהבת את ה' אלהיך' ולא מקבל על עצמו באמיתות את אהבת ה'. וכך גם באחד שקורא בקריאת שמע 'למדתם אותם את בניכם', אבל הוא אינו מחנך את הבנים שלו לתורה, אף הוא מעיד עדות שקר בעצמו. איפה הקיום של מה שהוצאת מפיך?! - אין מטרה ואין תכלית להוציא דברים בפה בלבד, וכמו שכתב בעל הכוזרי (מאמר ב סוף אות כ"ד) שאדם שמוציא את דברי התורה מפיו בלבד בלי לקיים אותם, אין בינו ובין התוכי ולא כלום... יש אחד שמלמד את התוכי שלו לומר בכל יום בבוקר 'בוקר טוב אדוני המלך', כדי שתהיה לו הרגשה טובה... מה תועלת יש באמירה הזו, שהיא בלי שום דעת ובלי שום כוונה?! כך גם אחד שאומר קריאת שמע בלי שום כוונה, אף הוא אין בו שום תועלת. אדם צריך לומר את קריאת שמע עם קבלה אמיתית לעשות ולקיים את מה שמוציא משפתיו, ואם אינו עושה כן הרי הוא כמעיד עדות שקר כדברי החרדים, והמשנה ברורה (סימן כ"ה סק"ד) הביא את דברי בעל החרדים האלו להלכה.

לחורות את בני ישראל

מוסיף בעל החרדים עוד מצוה הנוהגת בפה, לחורות, זו היא גם כן מצוה, שנאמר (ויקרא י, יא) ולהורות את בני ישראל, ומי שהגיע להוראה ואינו מורה, עליו נאמר (משלי ז, כו) 'ועצומים כל הרגויה', ופירוש 'עצומים' פיהם מלהורות מלשון 'ועצם עיניו מראות ברע' (ישעיה לא, טו). ואמנם לא כל אחד יודע להורות, ומי שלא הגיע לכלל הוראה אסור לו לחורות, ועליו נאמר (משלי ז, כו) 'כי רבים חללים הפילה'. כשאחד בא ואומר לך שהוא ראה

ב. וידוע מה שאמר הגר"א זצ"ל, שאלו שתי הבחינות מרומזות בפסוק 'לא תרצח'. שהרי על עשרת הדברות יש שתי סוגים בטעמי המקרא, יש את הטעם העליון ויש את הטעם התחתון. פעם אחת

בספר איזו הלכה, אין זה מוכרח שהוא צודק, כי לא בהכרח שהוא הגיע להוראה, והגם שהוא מספר לך שראה בפירוש את השאלה שלך ואת התשובה שהוא מזכיר, לא בהכרח שהבין מה שראה.

שמעתי מעשה שפעם הגיע אחד אל רבינו החזון איש זצ"ל ושאל אותו איזו שאלה, והחזון איש השיב לו מה שהשיב איך ינהג. כשיצא אותו אחד מביתו, עמד החזון איש על יד החלון, והנה הוא שומע את אותו אחד שהיה אצלו זה עתה כשהוא פוגש את חברו ומספר לו 'אתה יודע?! עכשיו הייתי אצל החזון איש ושאלתי אותו שאלה פלונית, והשיב לי כך וכך', ובאמת החזון איש אמר לו את ההיפך הגמור... הלא זה עתה לפני רגעים מספר אמר לו החזון איש דבר הפוך, אבל אותו אחד לא הבין וכבר הלך ופרסם את מה שלפי טעותו אמר לו החזון איש... והרבה פעמים כל אחד מבין איך שהוא רוצה להבין...

לכן אין בושה לאדם שיהיה חכם המכיר את מקומו, וידע לומר שהוא עדיין לא הגיע לכלל הוראה, וישלח את השואלים או ילך הוא בעצמו אל הרבנים לשאול אותם כדת מה לעשות. אבל מי שכן הגיע לכלל הוראה, והוא מורה לישראל את דעת התורה וההלכה, אשריו ואשרי חלקו, וזהו עיקר העיקרים וכמו שאמרו רבותינו (ויקרא רבה ב, א) 'אלף נכנסים למקרא ואחד להוראה'. זה לא דבר שבא בקלות, כי כדי להיות מורה הוראה בישראל צריכים יגיעה של שנים רבות על ארבעת חלקי השלחן ערוך.

וכשאדם מוסר את נפשו על עסק התורה ובאמת כל מגמתו ורצונו להורות הלכה לפי הדין והיושר כדת של תורה לבני ישראל, עוזרים לו מן השמים ויש לו סיעתא דשמיא מיוחדת שמלווה אותו לבל ישל, וכמו שידועים הרבה מעשים מרבותינו ואבותינו איך שסייעו אותם שלא יכשלו בדבר הלכה.

הגאון רבי שלמה קלוגר זצ"ל היה גאון הגאונים בדורו, ואומרים שכתב קרוב לחמש עשרה אלף תשובות לשאלות שהריצו אליו ישראל מכל קצוות תבל. פעם אחת היתה שאלה בעוף אחד, והביאו לפניו את העוף. בחן רבי שלמה את העוף והוציא את פסקו: 'העוף טרף'. אותו אחד שהביא לפניו את העוף היה תלמיד חכם והתפלל על הפסק של הרב, כי ידע שדעת הפוסקים להתיר את זה. שתק והלך, וחזר אחרי זמן מה שוב עם אותו העוף. הסתכל רבי שלמה בפליאה ואמר לו 'הרי כבר היית פה לפני כמה שעות ואמרתי לך שהעוף טרף,

---

מנוקדת המילה 'תרצח' בפת"ח, ופעם אחת בקמ"ץ. כי יש את זה שפותח את הפה שלו לפני הזמן ומורה הלכה קודם שהגיע לכלל הוראה, וזהו סוג אחד של 'לא תרצח', 'ורבים חללים הפילה'. ויש אחר שכבר הגיע לכלל הוראה וצריכים אותו הציבור והוא משתמט מלהורות, והוא קומץ את הפה שלו, וגם בזה יש בחינה של 'לא תרצח', 'ועצומים כל הרוגיה'.

למה הגעת שוב?! אותו אחד התפלא עוד יותר, 'איך הרב אומר שזה טרף?! הרי אני יודע בברור שדעת הפוסקים להכשיר', אבל לא אמר דבר והחליט לקחת את העוף לבית ולבדוק אותו לעומק. בשעה שהיה פותח וממשמש ובודק את העוף, מצא מסמר שהיה תקוע במעים של העוף. או אז הבין אותו תלמיד חכם למה פסק רבי שלמה קלוגר שהעוף טרף, כי לא הניחו אותו משמים שיכשיר את העוף, אחרי ולפי האמת היה טרף.

השח שיחה בטלה עובר בעשה

עוד ענין מביא בעל החרדים, אמרו רבותינו, **השח שיחה בטלה עובר בעשה**, שנאמר (דברים ו, ז) **ודברת בם, משמע בם ולא בדברים בטלים**. כשאדם מפטפט פטפוטי שווא, גם אם אינם של איסור, הרי הוא נמצא בסכנה. כמה שאדם יכול לשתוק יותר - כך עדיף יותר. ובפרט אם אדם נמצא עם חברים, דיבור גורר דיבור, ובקלי קלות אפשר ליפול ולהכשל בדיבורים אסורים.

את המאמר הזה שמי ששח בדברים בטלים עובר בעשה, אמר רבא במסכת יומא (יט:). ועל פי זה אמרו רבותינו לפרש את מה שאומרת הגמרא בזבחים (יז:), 'אמר רבא אין לך אדם בישראל שאינו חייב קרבן עולה'. למה? - מפני שרבא לשיטתו שכל הסח שיחה בטלה עובר בעשה, ואת העולה מביא מי שביטל מצות עשה, ואין מי שינצל מהענין הזה. שיחה בטלה זהו דבר שכיח ביותר, ועל כל אחד לראות איך לצמצם בזה במה שאפשר. בעל חובת הלבבות לימד אותנו, כי האדם עצל בכל גופו, וכמו שאנחנו רואים שתמיד כאשר מבקשים מאדם לעשות משהו הוא מתעצל, חוץ מאבר אחד שבו הוא זריז - הדיבור. עוד לא יצא לנו לראות אחד ששותק, ואם אתה שואל אותו 'למה אתה שותק' הוא ישיב לך 'אני עצל מלדבר'... בדיבור כולם זריזים, ומי ששטוף בדיבור, תמצא שהוא מדבר גם תוך כדי שינה, שהרי חבל על כל רגע, ואל תאמר לכשאפנה אשנה שמא לא תפנה... ולא היא. השתיקה מקדשת את האדם שיהיה מרכבה לשכינה, כמו שכתב החיד"א ז"ל (ספר עבודת הקודש ציפורן שמיר אות נ"ב, ועיין ראשית חכמה שער התשובה פרק ו' ושער הקדושה פרק י"א ועוד).

אשריו ואשרי חלקו של מי שזוכה לקנות בעצמו את מידת השתיקה שלא לשוח בשיחה בטלה. אמנם גם בזה צריך להתנהג עם דעת ועם תבונה. רבינו יונה כותב, שיש אחד שהוא שותק תמיד, ואין זה בגלל שקנה בעצמו את מידת השתיקה אלא בגלל שהוא כופה את עצמו לשתוק. אחד כזה שותק יום ויומיים, אבל ביום השלישי מתפוצץ ומדבר בשביל שבועיים... התכלית היא לקנות את המדה הזו, וזה צריך להעשות בתבונה ובשום שכל. וכל כמה שאדם מצמצם וממעט בשיחה בטלה, ואדרבה, מקדש את דיבורו, בזה הוא מקדש את עצמו ובזה מתקן את הקלקול הגדול של המצורע, וה' יהיה בעזרנו.

חידו"ת פרשת תזריע

א. בענין מנהג הדלקת נרות במילה

ויקרא (י"ב ב'): "דבר אל בני ישראל לאמר אשה כי תזריע וילדה זכר וטמאה שבעת ימים כימי נדת דותה תטמא, וביום השמיני ימול בשר ערלתו".

סנהדרין (ל"ב ב'): "תנא קול ריחים בבורני שבוע הבן שבוע הבן, אור הנר בברור חיל משתה שם משתה שם", ועיין שם פירוש רבינו חננאל ז"ל, ובספר אוצר הגאונים שם. [ומקור הברייתא הנ"ל נמצא במגילת תענית (פרק ו') והמציינים לא ציינו, ועיין ב"יוצר לשבת שניה דחנוכה" הנדפס בסידור עבודת ישראל (דף תרל"ו), ובחיבורי חוקי רצונך ואכמ"ל].

ופירש רש"י ז"ל: קול ריחים, שנשמעין: בבורני, מקום: שבוע הבן שבוע הבן, סימן הוא שיש שם ברית מילה, כמכריז ואומר שבוע הבן כאן, והריחים סימן לשחיקת סממנין למכת התינוק, ושעת שמד היה שגזרו שלא למול והיו יראים להוציא קול וקבעו סימן זה: אור הנר בברור חיל, ביום, או נרות נראים הרבה כלילה, סימן הוא כמו שצועק משתה שם משתה שם, ברית מילה קרי שבוע הבן על שם שהוא לסוף שבוע, ואחריו כן פירש הרמ"ה ז"ל בספר יד רמה שם. [והרד"ק ירמיה (דלקמיה) פירש קול ריחים קול שחיקת תבלין לסעודת שמחה ע"ש].

ורבותינו בעלי התוספות ז"ל שם כתבו: "קול ריחים בבורני, פירש הקונטרס שעת גזירת המלכות היה, שגזרו שלא למול והיו יראים להוציא קול, וקבעו סימן זה, וכן משמע בירושלמי דכתובות (פ"א ה"ה) גבי הגזירה שגזרו ביהודה, דקאמר מה סימן היה קול מגרוס בבורני משתה שם, אור נר בברור חיל שבוע הבן, פירוש קול מגרוס ריחים של גרוסות, והא דכתיב בירמיה (כ"ה י') והאבדתי מהם קול ששון וקול שמחה קול חתן וקול כלה קול ריחים ואור נר, איכא למימר שגם בראשונה היו עושין סימנין אלו לשם שמחה, אור הנר בברור חיל, מכאן נהגו להדליק נר במילה, ועיין בתוספות הרא"ש שם ובמיוחס לר"ן שם, ומה שהעירו שם על פירוש רש"י ז"ל, אבל עם דברי התוספות דלעיל אתו שפיר דברי רש"י ז"ל, כמו שיראה המעיין, ועיין בספר חמרא וחי סנהדרין שם ודוק היטב.

ומנהג ק"ק הספרדים יצ"ו כליל הברית, הנקרא "ברית יצחק", עורכים לימוד מיוחד לברית מילה שסידר הגאון חיד"א ז"ל, וסעודה, ואחר כך כל משתתפי הלימוד מדליקים נרות לכבוד המצוה ולכבוד אליהו הנביא זכור לטוב, בקול שירה ורינה, עיין בספר עטרת שלום (ס"ד), ובספר הוד ברית (דף קס"ז) ועוד.

ונראה לי לומר בס"ד ששורש מנהגנו זה מיוסד על מאמר רז"ל בירושלמי הנ"ל "אור הנר בברור חיל", דהיינו אור הנר שמדליקים בסעודת ליל הברית ודוק היטב.

והראיני ידידי נפשי תלמיד חכם עצום ורב שליט"א דברי הגאון נודע ביהודה ז"ל בהגהותיו דגול מרכבה שבגליון שלחן ערוך יו"ד (ס"ס קע"ח) שכתב: "מה שאמרו בסנהדרין הנ"ל

אור הנר בברור חיל משתה שם, היינו נרות שהיו מדליקין בלילה שקודם המילה למשתה זה "עכ"ל, הרי שהוא ז"ל מבאר כן גם בכבלי ולא רק בירושלמי ודוק. [ועיין בדברינו לקמן (ד"ה והמעין) ובנרמז שם ודוק היטב].

וראיתי בספר זהר חדש (בתיקונים, ד"ד ע"ג עם ביאור הגר"א): "נר מצוה ותורה אור, ואיהי פתילה וכו' דאחיד בתרוייהו, וכגונא דא זרע דבר נש לקביל משחא, וברית מילה לקביל פתילה, נר ה' נשמת אדם לקביל נר דשרגא", וכתבתי בהגהותי שם שגם מכאן מקור נפתח להדלקת הנר "בברית יצחק" ובמילה, ודוק.

ושמחתי למצוא שהגאון רבי חיים פאלאג'י בהגהות חיים ומזון לשם (דרע"ח ע"א) הרגיש בזה וכתב: "ברית מילה לקביל פתילה, לפי זה נמצא טעם נכון שמדליקין נרות במילה כדכתבו התוספות סנהדרין (ל"ב ב') וציין שבנו בספר והוכיח אברהם (פרק המילה) כתב עוד טעמים להדלקת הנר בברית מילה" ע"ש.

ולפי זה הולך ספר הזהר הנ"ל בשיטת הירושלמי דכתובות דאור הנר בברור חיל הוא ענין המילה ודלא בכבלי סנהדרין הנ"ל, וזה כמנהג הזהר, וכמו שכתבתי בחיבורי כנסת יעקב (קונטרס י' סימן ט"ז דף רמ"ז): "וכדרכו אזיל ספר הזהר הקדוש בשיטת הירושלמי, וכמו שכתב הגאון המובהק רר"ג ז"ל בספרו נחל עדן (ד"ג ע"ג): "ידוע כי כל המדרשים, וזהר, ותיקוני זהר, וזהר חדש, הם מדרשי ארץ ישראל והולכים תמיד בשיטת הירושלמי", והובאו דבריו בהגהות ניצוצי זהר לזהר חדש (במילואים דקכ"ה סע"ד), ועיין גם בספרו שערי זהר (ריש ברכות), ועוד לו שם (ט' ב' ד"ה בשחרין)", ובספר אור שמח הלכות מאכלות אסורות (פ"י ה"ב ד"ק ע"ב) כתב: "ונראה מהירושלמי סובר כדעת הינוקא דבספר הזהר הקדוש", ודוק היטב.

ובספר עלי תמר על הירושלמי כתובות שם (דף פ"ד ואילך) האריך בענין זה, והביא שנהגו בני ספרד להדליק נרות בבית בברית מילה, ובק"ק מצרים נהגו שמדליקין גם ברחוב שאבי הבן גר שם בפנסים גדולים מלבד הנרות שמדליקין בחדר היולדת ובבית הברית מילה שבזה כל העוברים ושבים יודעים שיש מילה באותו רחוב ובאים להשתתף בשמחת אבי הבן" עש"ב.

ובהיותי בזה ראיתי בספר שבלי הלקט ח"ב (הלכות מילה סימן ז') שכתב: "ומנהג להדליק נרות בבית הכנסת שיש בה ברית מילה, ונראה לי הטעם על שם כי נר מצוה ותורה אור, והוא דרך שמחה וכבוד.

א. ועיין מה שהוספנו לאשר לאשש ולקיים יסוד זה דספר הזהר הולך בשיטת הירושלמי - בחיבורי ברכי נפשי ח"א (סימן ד' דף כ"ט), ובחיבורי גדולה תשובה ח"א (סימן ט' סוף אות ב'), ובחיבורי הדר יעקב ח"ב (סימן מ"ז דקפ"א ע"א), ובחיבורי הדר יעקב ח"ד (סימן מ"ד דקמ"ח ע"א), ובחיבורי זכות יצחק ח"א (ס"ס ד'), ובחיבורי זכות יצחק ח"ב (דף רל"ח), ובחיבורי ישועות חיים (סימן י"א סוף אות ב'), ובחיבורי מאמר יעקב (סימן ל"ז), ובחיבורי מנוחת שלום ח"א (סימן א' דף ו'), ובחיבורי מנוחת שלום ח"ב (סימן י"ב דף מ"ח), ובחיבורי שלום יעקב (סימן י"ט דף רמ"א), ובחיבורי תורת יעקב (סימן רל"ט), ובחיבורי תרנן לשוני (דף כ"א), ובתשובתי הנדפסת בספר הנחמד והיקר יוסף חיים (דף ל"ב) עיין שם וצרף לכאן ודוק.

עוד נראה לי טעם אחר שסמכו על האגדה או על הירושלמי שכך היו נוהגים בימי הגזירות להדליק נרות בבית שיש בו ברית מילה לאות ולסימן לעוברים שם שיכירו וידעו ישראל שיש שם ברית מילה וילכו שם לשמוע הברכות, כמו שישד הקלירי בשמונה עשרה של חנוכה "באור הנר בברור חיל - אות ברית מגנבת", ואף על פי דבתלמודא דידן בסנהדרין (הנ"ל) לא משמע כן, דגרסינן התם קול ריחים בבורני שבוע הבן שבוע הבן, אור הנר בברור חיל משתה שם משתה שם, יש לומר דהתם תנא איפכא, דרוב הפיוטים של הקלירי על פי הירושלמי ועל פי האגדות.

ועוד מצאתי מה שעושין נר גדול בבית הכנסת ביום המילה סימן למשתה כדאמרינן אור הנר בברור חיל משתה שם וכו', ואינו נראה לי מה שפירש שהנר סימן משתה של מילה, דההוא דאמרינן אור הנר בברור חיל משתה שם היינו משתה של חופה, או יש לומר דהכי קאמר הנר סימן למשתה של מילה כמו שמצינו במקום אחר שהוא סימן למשתה כדאמרינן אור נר בברור חיל משתה שם, ומשם הובא בספר תניא רבתי (דק"א ע"א) ועיין בביאור מהרש"ה שם.

ודודי זקני הגאון רבינו יוסף חיים ז"ל בספרו בניהו שבת (קל"ז א') כתב על מאמרם שם: אלמלא דם ברית לא נתקיימו שמים וארץ - "דם ברית" עולה בגימטריא "נרות" ולכן מדליקים נרות בעת המילה, ובספרו מלאך הברית (פרש נשא) כתב שיש נוהגים להדליק כ"ו נרות בשעת המילה כמספר שם הויה ב"ה ע"ש, הובאו דבריו בספר חוד ברית (דף קע"ט), ובספר הדעה והדבור (דף רכ"א) כתב שיש לומר שעשו כן להדליק הנר בעת הברית כדי שיאירו עיני הבן בתורה, וכאומרם בשבת (כ"ג ב') הרגיל בנר הווין ליה בנים תלמידי חכמים ודפח"ת.

ואם היתה לנו רשות הייתי אומר בס"ד דמה שמדליקין נר בברית מילה, היינו על שם כי נר מצוה ותורה אור, אבל לא "משום שהוא דרך שמחה וכבוד" כדהביא בספר שבלי הלקט כנ"ל, אלא מיוסד על פי מאמרם במדרש תנחומא (פרשת משפטים ס"ה), ומדרש שמות רבה (פ"ל ס"ב): "מגיד דבריו ליעקב, חוקיו ומשפטיו לישראל, לא עשה כן לכל גוי, פעם אחת אמר לו עקילס לאדריינוס המלך רוצה אני להתגייר ולהעשות ישראל. אמר לו לאומה זו אתה מבקש, כמה בזיתי אותה, כמה הרגתי אותה, לירודה שבאומות אתה מבקש להתערב, מה ראית בהם שאתה רוצה להתגייר. אמר לו הקטן שבהם יודע היאך ברא הקב"ה את העולם, מה נברא ביום ראשון ומה נברא ביום שני, כמה יש משנברא העולם, ועל מה העולם עומד, ותורתן אמת. אמר לו [אדריינוס] לך ולמד תורתן ואל תמול. אמר לו עקילס אפילו חכם שבמלכותך וזקן בן מאה שנה, אינו יכול ללמוד תורתן אם אינו מל, שכן כתוב מגיד דבריו ליעקב חקיו ומשפטיו לישראל, לא עשה כן לכל גוי, ולמי לבני ישראל".

ומבואר באר היטב דמי שהוא ערל ואינו מהול אינו בר הכי להשגת וקנין התורה וכלשון עקילס הגר "לעולם אם אין אדם נימול - אינו יכול ללמוד תורה", וביאור וטעם הדבר מדוע אכן כן הוא כתבתי והסברתי בס"ד בחיבורי הדר יעקב ח"ד (סימן כ"ד) עיין שם וצרף לכאן.

חרי שרק על ידי מילה זוכים לתורה, וזה הוא מטבע חכמים במסכת שבת (קל"ז ב') כשברכים את אבי הבן כשם שנכנס ל"ברית", כך יכנס ל"תורה" וכו', והיינו גם מה שסדרו רבותינו

בברכת המזון "ברית ותורה" שעל ידי ברית זוכים לתורה כנ"ל, ולכן בשעת הברית בשעה שפועלים ועושים שהתינוק יהיה מוכשר לקנין התורה, אז מדליקים הנר, דנר מצוה ותורה אור, ודוק.

ויש להוסיף בה דברים בס"ד, נר ה' נשמת אדם, ומרגיש אני שמנהג ישראל קדושים הנ"ל שמדליקים הנר בברית מילה, יש לו שייכות עם האמור במדרש תנחומא (פרשת פקודי ס"ג): "הקב"ה גוזר על הטיפה מה יהא בסופה, אם זכר אם נקבה, אם חלש אם גבור, אם עני אם עשיר, אם קצר או ארוך, אם מכוער או נאה, אם עבה או דק, אם בזוי או גס, וכן גוזר על כל קורותיו, אבל אם צדיק אם רשע לא, אלא הדבר ההוא נותנו בידו של אדם בלבד וכו', ומכניסו לתוך מעי אמו ומזמנין לו שני מלאכים ושומרין אותו שלא יצא משם ושלא יפול ומכניסין אותו שם, נר דלוק על ראשו ומביט ורואה מסוף העולם ועד סופו, וזהו שאמר הכתוב מי יתנני כירחי קדם כימי אלוה ישמרני בהלו נרו עלי ראשי וגו', לסוף מגיע זמנו לצאת לאויר העולם מיד בא אותו המלאך ואומר לו באותה שעה מגיע זמנך לצאת לאויר העולם, והוא אומר לו למה אתה רוצה להוציאני לאויר העולם, ואינו רוצה לצאת משם, עד שמכהו ומכבה לו את הנר שהוא דלוק על ראשו, ומוציאו לאויר העולם בעל כרחו, מיד שוכח התינוק כל מה שראה וכל מה שהוא יודע, ולמה התינוק בוכה ביציאתו על מה שאבד מקום הנחה והרוחה ועל העולם שיצא ממנו, ועיין נדה (ט"ז ב') ודוק.

ומבואר שבצאת התינוק לאויר העולם מכבים הנר ושוכח תורתו, והנשמה מצטערת, ולכן בעת הברית שמכניסים התינוק להשגת וקנין התורה כנ"ל מדליקים נרות, ובפרט אז בשעת ברית המילה שאז זוכה התינוק לנשמה, וכלשון ספר הזהר הקדוש ח"א (דצ"ד ע"א): "בזמנא דאתרשים בר נש בהאי רשימא קדישא דהאי את, מניה חמי לקב"ה, ונשמתא קדישא אתאחידת ביה" ע"ש, ובספר שפת אמת (פרשת לך לך תרס"א): "על ידי ברית מילה ונקרא ברית על שם התקשרות הנשמה בגוף שעל ידי הסרת הערלה מתגלים שבעים נהורין דנשמתא" ע"ש, וכבר לימדנו להועיל רבינו בחיי ז"ל בביאורו לתורה (שמות כ"ה ל"ז): "וידוע כי הנשמה נהנית בהדלקת הנרות, והיא מתהלכת בעדוני ההוד והשמחה ומתפשטת ומתרחבת מתוך הנאת האור, מפני שהיא חתיכת אור חצובה באור השכל, ומהטעם הזה נמשכת אחר האור שהוא מינה, ואף על פי שהאור הוא אור גופני והנשמה אור רוחני זך ופשוט, ועל כן המשילה הקב"ה לנר הוא שאמר נר ה' נשמת אדם", ועיין בחיבורי זרע חיים (סימן כ"ט אות א') ע"ש. [ולפי דברי רבינו בחיי ז"ל מובן פשר מנהגם של ישראל להדליק נר בעבור ולעילוי נשמה, ואכן הוא נקרא בשם נר נשמה, ועיין שו"ת מהר"י אסאד יו"ד (סימן שט"ו), ושו"ת מלמד להועיל או"ח (סימן כ"ב) ואכמ"ל].

ובהיותי בזה ראיתי לנכון לבאר באר היטב דברי הרב שבלי הלקט ז"ל שהבאתי לעיל.

הנה מה שכתב השבלי הלקט שהדלקת הנרות בבית הכנסת כשיש ברית היא דרך כבוד ושמחה - שהוא דרך "כבוד", אכן כן הוא, שמצינו באורים כבדו ה' (ישעיה כ"ד ט"ו) ודרשו ז"ל באורים דא נר דבית הכנסת כאומרם בפסיקתא דרב כהנא והובא בביאור רמב"ן ז"ל לתורה בראשית (י"א כ"ח) וחידושי ריטב"א ביצה (י"ד ב'), ובפסקי הרא"ש יומא (פ"ח ס"ט) ובתשובות

הרא"ש (כלל ה' סימן ח'), ושו"ת הרשב"ש (סימן תנ"ו וסימן רפ"ה) ועוד, ועיין שו"ת תורה לשמה (סימן תקכ"ב) ושו"ת אפרקסתא דעניא ח"ב (סימן צ"ד) ועוד הרבה.

ומה שכתב השבלי הלקט שהדלקת הנרות בבית הכנסת כשיש ברית היא דרך כבוד ושמחה - שהוא דרך "שמחה", אכן כן הוא, וידוע ומפורסם הדבר כי האור גורם ומביא שמחה, וכמו שמצאתי בס"ד שאמרו רז"ל במדרש תמורה (תמורה ט'): "אבל האור הוא שמחה לעולם, שנאמר אור זרוע לצדיק וישרי לב שמחה" עכ"ל, וכתוב נמי מאור עינים ישמח לב (משלי ט"ו ל'), ובספר שערי תשובה (ש"א אות י"א) "המאורות המשמחים את הלב", ורבינו הגדול הגר"א ז"ל בביאורו למשלי (כ"ז ט'): "שמן למאור וקטורת לריח הן משמחים לבו של אדם" עיין שם.

ושארי דודי זקני הגאון רבינו יוסף חיים ז"ל בספרו עוד יוסף חי (פרשת בחקתי דרמ"ד ע"ב) כתב: "מן האור נמשך שמחה בלב האדם, וכמו שכתוב אור זרוע לצדיק ולישרי לב שמחה, וכתוב אור צדיקים ישמח", והוא פשט הפסוק "ליהודים היתה אורה ושמחה", וכן דברי הפייט "יום זה לישראל אורה ושמחה", ועיין בדברי הפירוש המיוחס לראב"ע משלי (ט"ו ל') ע"ש.

וזו לשון הגאון רבי חיים פאלאג'י ז"ל בספרו נפש כל חי (מערכת א' אות י"ט): על ידי האור באה שמחה בלבו של אדם וכמו שאמרו רז"ל, וכן כתב הרא"ש ז"ל בתשובה (כלל ה' סימן ח') [הוי יודע שנרות שמדליקין בבית הכנסת אינן אלא למצוה, שהרי אפילו בבוקר מדליקין אותן, ומכבדין שבתות וימים טובים בריבוי נרות, דכתיב על כן באורים כבודו ה' ומתרגימנן בפנסיא יקירו ה', ובמקום אורה יש שמחה, דכתיב ליהודים היתה אורה ושמחה וששון ויקר, וכתוב אור זרוע לצדיק ולישרי לב שמחה, וכתוב קול ששון וקול שמחה קול ריחים ואור נר, לכן נהגו להרבות בנרות בשבתות וימים טובים לשמחה ולא לאורה], ולפי זה מצאנו סמך לאותם המוסיפים בנוסח יוצר קודם חתימת ברכת "יוצר המאורות" והתקין מאורות משמח עולמו אשר ברא" עכ"ל, ועיין בזה לבנו בספרו יפה ללב ח"ב (סימן רס"ג אות א'), ועיין בחיבורי זרע חיים (סימן כ"ט אות ב') דף קס"ד), ובחיבורי מנוחת שלום ח"ב (סימן י"ט) וצרף לכאן.

והרב שבלי הלקט שתמה על הקלירי, היינו שמדברי הקלירי יוצא דענין אור הנר בברור חיל רומז על ברית מילה, ואילו בתלמודא דידן אמרו דאור הנר בברור חיל רומז על משתה חתן וכלה, וקול ריחים רומז על מילה, ונמצא שהקלירי פייט היפך תלמודא דידן.

ותירץ הרב שבלי הלקט: "יש לומר דהתם תנא איפכא, דרוב הפיוטים של הקלירי על פי הירושלמי ועל פי האגדות", כלומר דהתם בירושלמי כתובות הנ"ל תנא איפכא מתלמודא דידן, ולירושלמי קול ריחים שמחת חתן וכלה, ואור הנר היינו מילה, ולא כמי שחשב ד"התם תני איפכא" דקאמר השבלי הלקט, היינו שגירסת הקלירי בבבלי סנהדרין היתה איפכא מנוסח דילן, וגרס דאור הנר היינו מילה, ולא היא אלא בירושלמי כתובות כן הוא כנ"ל, ולפי הבנה מוטעית זו, אין שום הבנה למה שכתב השבלי הלקט וסיים "דרוב הפיוטים של הקלירי על פי הירושלמי ועל פי האגדות", וז"ב.

ובספר שאלות דרב אחאי גאון הנדפס מכתב יד (שאלתא כ"ז דף קפ"ז) הובא ממדרש חז"ל: "בימי מלכות יון רשעה וכו', וכשראו חכמי ישראל שהיו מונעים עצמם מפריה ורביה,

עמדו והתקינו שני סימנים, התקינו שמי שנולד לו בן זכר שיהיה מדליק נרות חדשות ביום השמיני על פתח אותה חצר, ועשו כן, וכיון שהיו ישראל עוברים ורואים נרות חדשות דולקות היו מבינים שמילה יש שם. ועוד התקינו שכל מי שרוצה לכנוס את אשתו היו טוחנים במגרסות על גגות אותה חצר, וכיון שהיו שומעים ישראל קול המגרסות היו יודעים שכלה שם, והיו נכנסים בחשאי ומברכין את החתן ואת הכלה ויוצאין" עכ"ל. והוא כשיטת הירושלמי, דאור הנר היינו "מילה", וכנודע שמדרשי ארץ ישראל הולכים כשיטת הירושלמי עיין מה שהבאתי בזה מפי סופרים וספרים בחיבורי ברית יעקב (סימן א' הערה ז), ובחיבורי מנוחת שלום ח"י (סימן ס"ט דרכ"ה סע"ב), ובחיבורי הדר יעקב ח"ב (סימן מ"ז הערה ח') וש"נ ודוק.

ומה שכתב השבלי הלקט שמנהגו ודרכו של הקלירי לפייט כשיטת הירושלמי אפילו דלא כבבלי, אכן כן הוא, וכן כתב בספר שבלי הלקט ח"א הלכות תפילה (סימן כ"ח) בשם רבינו תם: "רוב דברי הקלירי על פי תלמוד ירושלמי וחולק על תלמודינו", ועיין תוספות חגיגה (י"ג א' ד"ה ורגלי), ותוספות חולין (ק"ט ב' ד"ה נדה), ובספר הרוקח (הלכות ראש השנה סימן ר') כתב: "הקליר יסד פיוטו על פי הפסיקתא", וכזאת כתב שם (סימן ר"א), ועיין בזה במבוא לפסיקתא דרב כהנא (ס"ס ט' דף מ'), ושול"ת זכר יהוסף (סימן י"ט), והרבה יש לעמוד בדבריו ואכמ"ל.

ומה שרמז בשבלי הלקט לפיוט הקלירי "באור הנר בברור חיל - אות ברית מגנבת", כתב בסידור עבודת ישראל הנ"ל (שם) שפיוט זה של הקלירי לא בא לידינו, ונראה שפיוט זה הזכירו בהגהות מיימוניות הלכות חנוכה (פ"ד ה"א) ע"ש, והמהדיר לספר שבלי הלקט שם כתב: "אולי כוונתו על מה שנמצא במחזור רומי עם פירוש קמחא דאבישונא בפיוט של שבת חנוכה: יעצו חכמי עגלה להטחין במגרסות אכילה רמז ששם ברכת הלולא כמו כן עשו בחכמה בנרות להטמין בתי איומה מצות מילה לקימה בציווי תורה תמימה".

והנה עיינתי במחזור קמחא דאבישונא הנ"ל [ונמצאים הדברים בח"א דף נ"ב], ואני מתפלא מאוד מה עלה על דעתו לציין לפיוט הנ"ל, אטו טחו עיניו לראות, שהרי הרב שבלי הלקט מצטט מדברי הקליר "באור הנר בברור חיל אום ברית מגנבת", ואם כן מה מצא זה הש"ב מידיעתו כמנהגו, בפיוט הנ"ל שהביא, היכן נזכר שם מדברי הקלירי הללו אתמהא ואתמהא, וגם מכאן נלמד על טיב עבודתו של הנ"ל, ובחיבורי במקומות הרבה הראיתי כן, עיין בכל הנסמן בחיבורי מנוחת שלום ח"א (סימן פ"ו דל"ב ע"ב) וד"ל.

אבל כעת בזמנינו אכשור דרא ותלי"ת זכינו לפיוט הקדוש של הקלירי, והדפיסו מעלת ידידי הרמח"ל שליט"א בספרו ממלכת כהנים עיין שם (דף ר"ח) וז"ב.

ומה שסיים בשבלי הלקט: "ועוד מצאתי מה שעושין נר גדול בבית הכנסת ביום המילה סימן למשתה כדאמרינן אור הנר בברור חיל משתה שם" וכו', נראה לי שכונתו לדברי רבינו אלעזר מגרמיזא ז"ל בספר הרוקח שלו (ס"ס קי"ג דף ס"ג) שכתב כן ממש, ולפי זה אומרם "קול ריחים בבורני שבוע הבן שבוע הבן, אור הנר בברור חיל משתה שם משתה שם", הכל קאי על ברית מילה, ואור הנר סימן משתה של מילה, ולא למשתה "דנישואין", ועל זה תמה בעל שבלי הלקט וכתב ואינו נראה לי מה שפירש שהנר סימן משתה של מילה, וכו' ודחק ליישב ודוק.

והמעין היטב בדברי מהרש"א ז"ל סנהדרין שם שנראה שהבין ש"משתה" לאו משתה דחתן וכלה, אלא היינו משתה דמילה, וצ"ב, ועיין מהר"ם לובלין שם, ובספר חמרא וחיי סנהדרין שם (דף קכ"ב), והגהות דגול מרובה יו"ד (סימן קע"ח) הנ"ל, והגהות יפה עינים סנהדרין שם ודוק היטב. [ועיין רש"י גיטין (פ"ט א'), ובספר ברכי יוסף (סימן קל"א וסימן תר"ע), וספר עורה שחר (מערכת ח' אות ל"ח), וספר עין הרועים (דקס"ד ע"ב אות א') ודוק היטב].

ודע שאם היתה לנו רשות לפרש הייתי אומר בס"ד דבלשון ארץ ישראל ריחים הוא כינוי לאשה שנקראת ריחים, על פי הפסוק בספר איוב (ל"א י') ותחן לאחר אשתי, וזו לשון רבותינו בעלי התוספות ז"ל בספר דעת זקנים בראשית (ג' ט"ז): "אשה נקראת ריחים, כדכתיב ויהי טוחן בבית האסורים כדדריש בסוטה (י' סע"א) וכתיב תטחן לאחר אשתי. ובתרגום ירושלמי דברים (כ"ד ו') תרגם פסוק לא יחבול "ריחים" ורכב לא תאסור "כליין" וחתנין", וכן כתבו רבינו החזקוני דברים שם, וכן בספר תורת המנחה שם (דרשה ע"א), ובתולדות יצחק דברים (כ"ה ה'), ובספר שפתי כהן שמות (י"א ה') ועוד הרבה, ועיין בדברי הראב"ע ז"ל דברים שם, ובזה יש לפרש דברי רבי יוחנן אמורא ארץ ישראל באומרו (קידושין כ"ט ב'), "ריחים" בצוארו ויעסוק בתורה ודוק.

והיינו קול "ריחים", היינו קול "אשה" שצועקת בלידתה בקולי קולות (ברכות ט"ז ב'), ובפרט בן זכר שחבלי לידה דזכר קשים וחדים משל נקיבה, וכמו שהבאתי בחיבורי זרע חיים (סימן ל' אות ט'), אם כן שמע מינה שבוע הבן שבוע הבן דהיינו מילה, דוק והבן.

ומצאתי שכבר קדמוני להסביר מאמר התלמוד הנ"ל על פי האמור דריחים היינו אשה - דודי זקני הגאון רבינו יוסף חיים ז"ל בספר בן יהוידע סנהדרין (שם), ובספר מרגליות הים שם (סוף אות י"ג) עיין שם לפי דרכם, ואני הנלע"ד כתבתי בס"ד.

* * *

מדרש תנחומא (פרשת פקודי ס"ג): "הקב"ה גוזר על הטיפה מה יהא בסופה, אם זכר אם נקבה, אם חלש אם גבור, אם עני אם עשיר, אם קצר או ארוך, אם מכוער או נאה, אם עבה או דק, אם בזוי או גס, וכן גוזר על כל קורותיו, אבל אם צדיק אם רשע לא, אלא הדבר ההוא נותנו בידו של אדם בלבד" ע"ש.

ורבינו אברהם אזולאי ז"ל בספרו חסד לאברהם (מעין ד' נהר י"א) כה לימדנו: "הקב"ה הוא שולח מלאך אחד ממונה על הנפשות ומביא שם נפש אחת, ואומר לה הקב"ה הכנסי בטיפה זו כי מטיפה זו עתיד להיות בנין גופך, ומצוה למלאך הממונה על אוצר הצלמים להוליך שם אותה הנפש שיבחר לו הצלם כרצונה, ארוך או קצר, שלם או בעל מום, חלש או גבור, יפה או מכוער, וכיוצא בו, ואומר לה דע שהעולם שאת הולכת בה נקרא חיי שעה, ואחר התחייה נקרא חיי עולם, וכל מי שהוא ארוך מבני דורו יהיה היותר קצר מבני דורו אחר התחייה, וכן בענין עני ועשיר, חלש או גבור, יפה ומכוער, וכל כיוצא בזה, והבחירה נתונה בידו, ויש מי שבוחר במקדם ולא במאוחר, ויש מי שבוחר במאוחר שהוא זמן ארוך, ויש מי שאין דעתו לבחור אלא להיות בינוני במקדם ובמאוחר, וכפי זה אין שום אדם יכול להתרעם מבוראו למה חבירו יפה והוא מכוער

וכיוצא - כי הכל תלוי בבחירתו, והיינו אמרם ז"ל (חולין ס' א') מאי וכל צבאם מלמד שכל מעשה בראשית בקומתן נבראו בצביונם נבראו, שאמר הקב"ה לשר הממונה על הבהמות טמאות ולנפשם רצונכם להבראות על מנת שתהיו משועבדים תחת בני אדם לרכיבה ולמשא, ואמרו הן, וכן אמר לשר בהמות הטהורות ולנפשם רצונכם להבראות על מנת שתהיו מזומנים להנאת בני אדם ואכילתן, ואמרו הן, ואם לבעלי חיים כך שלא נבראו אלא לצביונם, בני אדם על אחת כמה וכמה.

ודע כי הכל תלוי בבחירתו של אדם אם חלש ואם גבור, אם עשיר ואם עני, אם קצר ואם ארוך, אם מכוער ואם נאה, אם בזוי ואם נכבד, ואם גס ואם חריף, אמנם זכר ונקבה חכם או טפש אינו תלוי בבחירתו, כי זכר ונקבה הוא דבר הכרחי כי נפש הזכר אי אפשר להתלבש בגוף הנקבה, וכן בהיפך כנזכר בזוהר וילך דכל רוחין דנפקין מלעילא כולהו דכר ונוקבין נפקין ובתור מתפרשים וגו', ולא שייך בנפש לבחור ולהתלבש בזכר בעולם הזה כדי שיתלבש בנקבה בעולם הבא, כי נפש הזכר אי אפשר להתלבש בגוף הנקבה.

ובן בענין טפש וחכם אין שום אדם מואס בחכמה ובוחר בטפשות, כי מי שהוא חכם בעולם הזה בודאי לא יתהפך לטפש אחר התחייה, וכן דרשו רבותינו ז"ל [עיין סנהדרין צ"ב א'] על פסוק ומורה גם הוא יורה, כל הזוכה להיות מורה הוראה בזמן הזה יזכה להיות מורה הוראה לעולם הבא, אמנם גזירת טפש וחכם אף על גב שאינה כפי בחירתו עם כל זה נגזרה מפי הקדוש ברוך הוא כפי מעשה אביו ואמו, שאם הויית הטיפה ההיא על ידי אכילה גסה, ובתחילת הלילה קודם עיכול האכילה, לא יתלבש בו נפש חכמה, ואם הייתה אחר חצות ומאכילה דקה אז יתלבש בה נפש חכמה, והשוה עם המובא במדרש הנ"ל, וצ"ע, וי"ל.

ובתב רבינו בחיי ז"ל בביאורו לתורה דברים (כ"ב ח'): "ועשית מעקה לגגך כי יפול הנופל ממנו, ראוי היה ליפול מששת ימי בראשית, אבל אתה לא תגרום שתהא מיתתו על ירך. וענין המדרש הזה, כי כל הנבראים כולן נבראו בחפצם ורצונם, והקב"ה הודיעם בראשית הבריאה כל עניניהם כולם, וכל המקרים העתידים לבוא עליהם, וכן הודיעם ימי חייהם ומיתתם היאך תהיה, וכן ענין מזונותם אם בריוח אם בצער אם על ידי עצמן אם משל אחרים, וכן דרשו חז"ל כל מעשה בראשית לדעתם נבראו לצביונם נבראו שנאמר וכל צבאם, והכל רצו וקבלו, ועל זה אמרו ראוי היה ליפול מששת ימי בראשית, ואף על פי כן יש עונש גדול למי שמסבב, ולכך ועשית מעקה לגגך" עכ"ל, והשוה עם האמור לעיל ודוק היטב.

חידו"ת פרשת מצורע

א. בענין וידוי המצורע על קרבנותיו

ויקרא (י"ד א'): "וידבר ה' אל משה לאמר, זאת תהיה תורת המצורע ביום טהרתו, והובא אל הכהן וגו' ולקח הכהן את הכבש האחד והקריב אתו לאשם, ואת לג השמן והניף אתם תנופה לפני ה', ושחט את הכבש במקום אשר ישחט את החטאת ואת העולה במקום הקדש כי כחטאת האשם הוא לכהן קדש קדשים הוא, וביום השמיני יקח שני כבשים תמימים, וכבשה אחת בת שנתה תמימה ושלשה עשרנים סלת מנחה בלולה בשמן ולג אחד שמן".

הרי לנו מבואר שמצורע [עשיר] ביום טהרתו מביא שלשה קרבנות, עולה חטאת אשם, ושלשתם קדשי קדשים, ובשלשת הקרבנות הללו צריך המצורע לסמוך עליהם, וכן הוא מפורש בדברי רבינו הרמב"ם ז"ל בהלכות מעשה הקרבנות (פ"ג ה"ו): "כל קרבנות בהמה שיקריב היחיד בין חובה בין נדבה סומך עליהן כשהן חיין, חוץ מן הבכור והמעשר והפסח", עיין שם.

ואנן קיימא לן שכל שסומך על ראש הבהמה צריך להתוודות, וכדכתב הרמב"ם ז"ל (שם הלכה י"ד): "וכיצד סומך אם היה הקרבן קדש קדשים מעמידו בצפון ופניו למערב, והסומך עומד במזרח ופניו למערב ומניח שתי ידיו בין שתי קרניו, ומתודה על חטאת עון חטאת, ועל אשם עון אשם, ועל העולה מתודה עון עשה ועון לא תעשה שניתק לעשה, וכיצד מתודה אומר חטאתי עויתי פשעתי ועשיתי כך וכך וחזרתי בתשובה לפניך וזו כפרתי" עכ"ל.

ואכתוב למזכרת מה שנתעוררתי בס"ד להבין, שלפי האמור המצורע מתוודה על אשמו על עון לשון הרע שהביא עליו הצרעת, וצריך לומר שכך ממש מתודה אחר כך גם על קרבן החטאת שהביא. [וגבי הנזיר קרבן אשם קודם לקרבן חטאת וכדכתב הרמב"ם ז"ל בהלכות תמידין ומוספין (פ"ט ה"ח) עיין שם].

ולבאורה מדוע יש לו למצורע כשסומך ידיו על קרבן החטאת שלו, לחזור ולתוודות על עון זה, אחר שממש כך כבר התוודה על קרבן האשם, ושני וידויים למה לי, ואנן קיימא לן שאין להרבות בידויים.

ומה גם שכבר מנגעו שבה על המצורע נתכפר לו עון הלשון הרע, כאומרם בסוטה (ט"ו א') ופירש רש"י ז"ל: "מנגעיה איכפר ליה, יסורים ובשת של גגע כפרו לו על אותו חטא, וכי קא מייתי קרבן לאישתרוי בקדשים הוא דמייתי, שיש טומאות שהצריך הכתוב כפרה לטהרתן זב וזבה ויולדת ומצורע ונזיר שנטמא" וכן כתב רש"י שבועות (ד' א') וכריתות (כ"ו א'), וזו לשון הריטב"א ז"ל שבועות שם: "הא איכפר ליה בנגעיה ובשעת קרבן אין כאן חטא, וכי כתיב לכל חטאתם משמע דאיתיה לחטא בשעת קרבן", וכן כתב רבינו המאירי קידושין (נ"א א'), עיין שם.

וביוצא בזה יש להבין גבי נזיר [טהור] שמביא ביום מלאת ימי נזירותו כבש לעולה, וכבשה לחטאת, ככתוב בספר במדבר (ו' י"ד), ולהאמור יש לו להתוודות על שניהם גם על

החטאת וגם על העולה וכן"ל מדברי הרמב"ם ז"ל, וגם כאן יש להבין תרי וידויים למה לי, ומה גם שלפי דברי הרמב"ם הנ"ל שעל עולה מתודה על ביטול עשה ועל לאו הניתק לעשה, ולכאורה כאן בנזיר מה שייכות יש לביטול עשה או ללאו הניתק לעשה וצ"ב, ורשמתי למזכרת.

ודע כי יש להבין בכלל מדוע נזיר ביום השלמת נזירותו צריך להביא קרבנות לכפרה חטאת ואשם וכן"ל, ומה חטאו ופשעו שהזיקתו התורה שיביא קרבן, וכבר הווי בה רבנן קמאי נ"ע, עיין בדברי רבינו הרמב"ן ז"ל במדבר שם, ומה שהרחיב תלמיד תלמידו רבינו בחיי ז"ל בביארו לתורה שם (פסוק י"ג) עיין שם בדבריו העמוקים, ובספר משך חכמה שם ועוד ואכמ"ל.

ועם שרבי אלעזר הקפר אמר שהנזיר נקרא חוטא שציער עצמו מהיין כדאמרו בנדרים (י' א'), ובבא קמא (צ"א ב') ושבועות (ח' א') ועוד, כבר טרחו בה רבנן מה בכלל חטאו כאן, ואם הכוונה בנזיר טהור או נזיר שנטמא ועיין נזיר (י"ט א') ותוספות בבא קמא שם ושיטה מקובצת שם, ותוספות מנחות (ג' ב') ובספר יראים השלם (מצוה פ') וסמ"ג (מצוה קכ"ז) וספר החינוך (מצוה שע"ד) ושיטה מקובצת נדרים (י' א'), ובספר באר שבע סוטה (ב' ב') ובספר גבורות ארי תענית (י"א א'), וקרבן אורה שם, והגהות רש"ש שם ולנזיר (ב' ב'), ועוד ועוד ואכמ"ל. [ועיין בביאור הגאון מהרי"פ פרלא ז"ל לספר המצוות דרס"ג (עשה צ"ה ועשה ק') עיין שם].

ובענין הנ"ל אם נתכפר למצורע ממש מנגעו וקרבן חטאת רק באה להתירו בקדשים, או שיש גם כפרה בחטאת כההיא דזבחים (צ' ב') - הדברים ארוכים בדברות גדולי האחרונים ז"ל בישוב הסוגיות בענין זה, ועיין לגאון חיד"א ז"ל בשו"ת חיים שאל ח"א (סימן ק"א אות ב') ושם ח"ב (סימן מ"ב אות י'), ושו"ת חקרי לב או"ח (ח"א סימן ב'), והגאון מהרי"ד זינצהיים ז"ל בספרו יד דוד בהרבה מקומות האריך בזה עיין לו זבחים (ט' ב') ושם בהערות (אות נ"ט) בארוכה וש"נ, ויד דוד סוטה (ט"ז א'), ושבועות (ח' א'), ומנחות (צ"א ב'), וכריתות (ט' ב'), ועיין חידושי חתם סופר נדה (ס"ט ב'), ושו"ת חתם סופר או"ח (סימן קע"ד) ובספר ליקוטי הערות שם, ולתלמידו בחידושי מהר"ם שיק שבועות (שם), והגהות מצפה איתן זבחים (צ' ב'), ועיין תוספות ותוספות רא"ש ברכות (ה' ב') ובספר מרומי שדה ברכות שם ואכמ"ל.

מערכות

לשמה

שמים אין בם כח כל זמן שלא היו לשמה, והוא תלמוד ערוך כדלקמיה, וכו'.

ובאשר האדם זוכה שאין לו מעכבים ורוחו תשוב אל האלהים למקום מחצבתה,

גם צדקותיו הולכים לפניו וכמו שנאמר והלך לפניך צדקך, שהאדם בעודו בחיים עושה כמה אלפים פעולות טובות ומכל פעולה נברא ענין רוחני ככתוב בספרים הקדושים, ובכלות ימי חייו ורוחו תשוב אל האלהים וכולם תשוקתם לעלות עם הנפש למעלה, אבל תדע מי הן הפעולות שבכחן לעלות למקום גבוה היינו מעל השמים - אותם שעשה לשמה, אבל אותם שעשה שלא לשמה אין בם כח לעלות רק עד השמים, כדאיתא בפסחים (רלעל) כתוב אחד אומר עד שמים חסדך וכתוב אחד אומר מעל שמים חסדך, לא קשיא כאן בעושים לשמה כאן בעושים שלא לשמה ע"ש.

והנה כאשר הנפש רואה שזכויותיו הרבות שעשה בחייו הולכים לפניו כמו שכתוב והלך לפניך צדקך, שמחתו ושמחתם גדולה מאד, אבל כל זה עד השמים, אבל כאשר הגיעו לעלות מעל השמים עם הנפש ביחד, בעל כרחם יפרדו זה מזה שאין בכחם לעלות יותר, ומי יכול לשער הצער שיש לו ולהם שבעל כרחם נפרד מהם לעולם, ולא יראה אותם לעולם כדאיתא בשבת (קנ"ג ב') ע"ש, ועל כן האדם בעודו בחייו יזהר שיהיו תורתו ומעשיו על גדר השלימות, ואז אשריו וטוב לו, עד כאן לשון צדיק זיע"א.

ובן מצאתי עוד לו לרבינו החפץ חיים ז"ל בספר כל כתבי חפץ חיים השלם כרך ג',

פסחים (נ' ב'): "רבא רמי כתיב כי גדול עד שמים חסדך, וכתיב כי גדול מעל שמים חסדך, הא כיצד כאן בעושים לשמה, כאן בעושים שלא לשמה".

והנאון אדמו"ר מצאנו - קלויזנבורג ז"ל בספר שפע חיים סליחות (דרוש י"ג הנ"ד ע"ב): "ויש לומר דהכוונה כשלומד שלא לשמה, הוי עד שמים חסדך היינו שלימודו אצלו בעולם הזה בלבד, ואילו בעלותו השמימה לאחר אריכות ימיו ושנותיו אין תלמודו בידו, אבל בעוסקין בה לשמה הוי מעל שמים חסדך, שגם בהיותו בשמי מרומים בעולם הבא יזכור תלמודו, ועליו נאמר אשרי מי שבא לכאן ותלמודו בידו.

ובן מקובל מצדיקי אמת שהלומד תורה לשמה אינו שוכח תורתו, אבל בעוסק בה שלא לשמה שולט בה קלי' השכחה". עכל"ק.

והנה מה שכתב לבאר שבעוסק שלא לשמה אזי עד שמים חסדך ובהיותו בשמים אין תלמודו בידו - הנה כבר כתב כן רבינו הגדול בעל חפץ חיים זצ"ל בספרו תורת הבית (פרק ה') ואלו דברי קדשו: "ודע עוד דאפילו אם האדם בעצמו זכה לקום במקום קדשו, דהיינו מעלה בשמי מרומים במחנה השכינה, אפילו הכי כל תורתו ומצוותיו אין להם רשות לעלות לשם אלא אותם שעשה לשמה, ואף דמצינו בספר הזהר הקדוש [ח"א דף קפ"ד] שאפילו תורה לא לשמה יש בה כח להציל אותו מהגיהנם, וכזה מוכח גם במעשה דאלישע אחר [עיין חגיגה ט"ו ב'], אפילו הכי להעלות מעל

ומבואר באר היטב דסבירא ליה למרנא ורבנא זצ"ל דרך תורה ומצוות שעשה האדם לשמה הן הם יבואו ויעלו אתו להתעדן בנועם העליון, אבל כל שהיתה תורתו ומצוותיו שלא לשמה - לא, ונשאר האדם עני מהם רח"ל, וראיית רבינו ז"ל לזה היא מ"תלמוד ערוך" (כלשוננו) דבעוסקים לשמה מעל שמים חסדך, וביאר מרנא ז"ל שתורתו ומצוותיו עלו עמו מעל שמים ויתענג מהם, ואילו כשעסק שלא לשמה עד שמים ולא יותר "וכאשר יגיעו לעלות מעל השמים עם הנפש ביחד, בעל כרחם יפרדו זה מזה שאין בכחם לעלות יותר", והדברים נוראים, השי"ת יתן חלקינו עם העוסקים בתורה ובמצוות לשמה אמן.

ובעניותי עם שאיני כדאי כלל וכלל דברים אלו לא זכיתי להבין, וכבר הארכתי בזה מפי סופרים וספרים בחיבורי דרופתקי דאורייתא ח"ג (סימן כ"ד) עיין שם וצרף לכאן, ולענ"ד כגון דא צריכה רבה.

שיחות החפץ חיים (אות כ"א דף צ"א): "בא אורח אחד, משולח, ואמר לפניו החפץ חיים את המאמר עד שמים חסדך - מעל שמים חסדך, האדם חושב שהוא גביר, הוא עשה מצוות רבות בחייו, אבל באמת יכול להיות שהוא עני ביותר, הוא יבוא לעולם העליון ולא ימצא את מצותיו, כיון שהם נשארו למטה, הם נעשו שלא לשמה לכן נשארו למטה, (ומכל שכן אם נעשו לקנטר ולגאווה), בכדי להציל מגיהנם גם מצוה שלא לשמה הוא ענין, אבל בכדי לרומם הנפש צריך דוקא לשמה, ואחר כך אמר למשולח שדבר זה אין לאומרו לעם הארץ (כלומר להקטין מצוותיהם), וסיפר מהגאון רבי אליהו מלידא ז"ל שאמר שלשמה הוא שבעת שעושה המצוה או כשדורש לפני הציבור צריך לכוין לשם שמים, ואם אחר כך הוא מקבל הנאה בעד המצוה או בעד לימודו לא איכפת לן, ואמר משל כמו הקאמענדיאנט (לוליי) בשעה שמהלך על החבל אינו מכוין לשום דבר הנאה והוא רק עסוק במלאכתו, ולבסוף בא בשכרו".

לשמה

ועוד כתב שם (הלכה ד'): "אמרו חכמים הראשונים שמא תאמר הריני למד תורה בשביל שאהיה עשיר, בשביל שאקרא רבי, בשביל שאקבל שכר בעולם הבא, תלמוד לומר לאהבה את ה', כל מה שאתם עושים לא תעשו אלא מאהבה, ועוד אמרו חכמים במצותיו חפץ מאד ולא בשכר מצותיו, וכן היו גדולי החכמים מצווים לנבונות תלמידיהם ומשכיליהם ביחוד, אל תהיו כעבדים המשמשים את הרב על מנת לקבל פרס וכו', אלא מפני שהוא הרב ראוי לשמשו כלומר עבדו מאהבה".

ודע כי בדברי הרמב"ם ז"ל מבואר שגדר

כתב הרמב"ם ז"ל בחיבורו הגדול הלכות תשובה (פ"ה ה"א): "אל יאמר אדם הריני עושה מצוות התורה ועוסק בחכמתה כדי שאקבל כל הברכות הכתובות בה, או כדי שאזכה לחיי העולם הבא, ואפרוש מן העבירות שהזהירה תורה מהן כדי שאנצל מן הקללות הכתובות בתורה, או כדי שלא אכרת מחיי העולם הבא - אין ראוי לעבוד את ה' על הדרך הזה, שהעובד על דרך זה הוא עובד מיראה, ואינה מעלת הנביאים ולא מעלת החכמים, ואין עובדים ה' על דרך זה אלא עמי הארץ והנשים והקטנים, שמחנכין אותן לעבוד מיראה עד שתרבה דעתן ויעבדו מאהבה".

כך", והרי כל מצוות דרבנן נצטוונו לקיימם מלא תסור כאומרם בשבת (כ"ג א') ועיין בדברי הרמב"ם בחיבורו הגדול הלכות ממרים (פ"א ה"א וב') ובקריית ספר ובלחם משנה שם, וזו לשון החסיד רבינו יוה גירונדי ז"ל בספרו שערי תשובה (ש"ג אות ד'): "חומר דברי סופרים. נתחייבנו מן התורה לקבל תקנות הנביאים והשופטים ולשמוע דברי חכמים ולהזהר בגדריהם, שנאמר לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל, וגם כי הוזהרנו מן התורה לקיים עלינו להיות עושים ככל אשר יורנו. אכן מצות עשה מן התורה חמורה מדבריהם, מפני שהוזכר עיקר הדבר בספר תורת האלקים מפורש וצוה השי"ת עליו בפרט. ויש דרכים וצדדים ימצאום שם דברי סופרים חמורים מדברי תורה, כאשר אמרו חומר בדברי סופרים מדברי תורה, שהאומר אין תפילין לעבור על דברי תורה - פטור, חמש טוטפות להוסיף על דברי סופרים - חייב. וכל העובר על דברי חכמים חייב מיתה", ועיין שם בהמשך דבריו הקדושים ודוק.

ומצאתי לגה"ק רבי דוד אביחצרא זצוק"ל הי"ד בספרו שכל טוב (דפ"ב סע"ב) שביאר נוסח תפילת העמידה "וקרבנו מלכנו לעבודתך, דאמרו "לעבודתך" היינו לשמך בלתי שום פניה שלא על מנת לקבל פרס וכו', ותיבת "מלכנו" באה לרבות כל מילי דרבנן שיהיו לשמה בבחינת מלכות פה תורה שבעל פה קרינן לה ע"ש. [מאן מלכי רבנן. עמנואל].

ובדבריו ז"ל מבואר דלא שנא, וגם במצוות דרבנן בעינן שיהיו לשמה, ויעשם ויקיימם האדם שלא על מנת לקבל פרס, כמו במצוות מן התורה ודוק.

לעשות "לשמה" היינו לעשות מאהבה, ועיין בכל דבריו שם, וכן מפורש בדבריו בפירוש המשניות סוף מסכת מכות בביאור המשנה רבי חנניא בן עקשיא אומר רצה הקב"ה לזכות את ישראל, ובעוד מקומות, ועיין בפירוש המיוחס לרש"י תענית (ד' א'), ובחיבורי דרופתקי דאורייתא ח"ג (בכמה מקומות שם) ונתבאר במקומו בס"ד.

וראיתי לגאון הגדול רבי שלמה קלוגר ז"ל בספרו חכמת התורה (פרשת יתרו דשצ"ב ע"א) שכתב: "דרך משל אם שוכרין לאדם לעשות איזה דבר שבאמת שוה הרבה, אם ירצו ליתן לו רק שכר מועט ולא יותר, יאמר יותר טוב לי לעשות בחנם ממה שאעשה דבר זה עבור השכר מועט, ואם מסכים לקבל שכר מועט הוא מבזה המלאכה, שדומה כאילו אינו שוה רק זה, כן הכי נמי המצוות, כיון דכל חיי העולם הבא אינו כדי עבור מצוה אחת להיות שכרו, אם כן טוב יותר לעשות בחנם מלקבל שכר מועט, ואם עושה על מנת לקבל שכר, מבזה המצוה לומר שאינו שוה יותר, ולכן מצוה דרבנן מותר לעשות על מנת לקבל פרס, כי מצוה דרבנן שהם מבני אדם אין חיוב לכבדן כל כך".

ומדברי קדשו ז"ל יוצא לנו חידוש רב, דכל ענין עשיית המצוות שלא על מנת לקבל פרס אינו אלא במצוות מן התורה, אבל במצוות דרבנן לית לן בה, ונעלם ממני הא מנין. [ומלשון הרמב"ם הנ"ל שכתב: "אל יאמר אדם הריני עושה מצוות התורה ועוסק בחכמתה" וכו', פשיטא שאין לדקדק כן דבא לומר שרק במצוות דאורייתא, ולאפוי מצוות דרבנן].

וגם יש להבין הטעם והנימוק שכתב "כי מצוה דרבנן שהם מבני אדם, אין חיוב לכבדן כל

רבי מאיר

בענין התנא רבי מאיר איש שלום

שבע פעמים בפני רבי מאיר, ומסיים הירושלמי שם: "אמרו לו תלמידיו של רבי מאיר רבי כך מבזין את התורה, אילו היית אומר לנו היינו מביום לבעל ומלקין אותו ומרצין אותו לאשתו, והשיב להם רבי מאיר: ולא יהא כבוד מאיר ככבוד קונו. ומה אם שם הקודש שנכתב בקדושה אמר הכתוב שיימחה על המים בשביל להטיל שלום בין איש לאשתו. וכבוד מאיר לא כל שכן, וכן הוא במדרש ויקרא רבה (פ"ט ס"ט), ומדרש במדבר רבה (פ"ט ס"ב), ומדרש דברים רבה (פ"ה ס"ד) ושם נסמן.

ועוד מצאתי במדרש במדבר רבה (פ"א ס"ז): "רבי מאיר אומר גדול הוא השלום שלא ברא הקב"ה מדה יפה מן השלום שניתנה לצדיקים שבשעה שנפטר מן העולם שלש כתות של מלאכי השרת מקדימין אותו בשלום הראשונה אומרת יבא שלום שנייה אומרת ינוחו על משכבותם והשלישית אומרת הולך נכוחו ולא דיין לצדיקים שמיתתן בידי כבוד שנאמר כבוד ה' יאספך אלא שמקלסים לפניהם בשלום יבוא שלום גדול השלום שלא ברא הקב"ה מדה יפה כמו השלום", ועוד בילקוט שמעוני בראשית (רמז ק"ג): רבי מאיר אומר אין יגש אלא לשון שלום שנאמר ויגשו וגו' וישאל להם לשלום" ומקור הדברים במדרש בראשית רבה מכתב יד, ונאים הדברים כשהם יוצאים מפי עושיהם ומקיימיהם כאומרים בתוספתא יבמות (פ"ה ה"ה) ועיין יבמות (ס"ג ב') ודוק.

ועלה בדעתי לומר בס"ד שיש לומר דרבי מאיר בשיטת רבותיו נקט, שאמרו במסכת עירובין (י"ג א') שרבותיו של רבי מאיר היו רבי ישמעאל ורבי עקיבא שאותם שמש

ג"מין (נ"ב א'): "הנהו בי תרי דאיגרי בהו שטן, דכל בי שמשי הוו קא מינצו בהדי הדדי, איקלע רבי מאיר להתם עכבינהו תלתא בי שמשי, עד דעבד להו שלמא, שמעיה דקאמר ווי דאפקיה רבי מאיר לההוא גברא מביתי".

ומבואר שהתנא רבי מאיר פעל לעשות שלום בין אותם המתקוטטים בכל ערב שבת, ובס"ד התבוננתי וראיתי שאכן כך היא מדתו ודרכו של רבי מאיר לעשות שלום בין איש לרעהו ובין איש לאשתו, וכנ"ל.

ירושלמי ברכות (פ"ב סה"ז ד"ט ע"ב): "רבי יוסי בר חלפתא נהג לשבח את רבי מאיר בפני אנשי ציפורי, אמר להם רבי מאיר הוא אדם גדול, אדם קדוש, אדם צנוע. חד זמן ראה רבי מאיר אבלים בשבת ושאל בשלומם. אמרו לו אנשי ציפורי לרבי יוסי האם זה הוא האדם שאתה מספר בשבחו והרי הוא נוהג של כהלכה [שאין אומרים שלום לאבל]. אמר להם רבי יוסי ומה עשה רבי מאיר שלא כהלכה. אמרו לו ראה אבלים בשבת ושאל בשלומם. אמר להם רבי יוסי יודעים אתם כוחו של רבי מאיר שבא להודיעכם שאין אבל בשבת ומותר לשאול בשלומו", ודוק היטב.

והעולה על כולנה המעשה המובא בירושלמי סוטה (פ"א ה"ד ד"ה ע"א) גביה רבי מאיר עם אותה אשה ששמעה דרשתו בליל שבת ונתאחרה לשוב לביתה עד שדעכו הנרות, וכעס בעלה ואמר לה שלא תחזור הבית עד שתירוק בפני רבי מאיר, ועשה רבי מאיר תחבולה וירקה בפניו שבע פעמים, ואחרי שירקה אמר לה רבי מאיר אמרי לבעלך אתה אמרת לירוק פעם אחת, ואותה אשה ירקה

ואכן גם אצל התנא רבי ישמעאל ראינו שהיה משתדל בענין שלום בין איש לאשתו כמעשים המובאים בנדרים (ס"ו א' וב'), ועוד אמרו שם: "וכשמת רבי ישמעאל היו בנות ישראל נושאות קינה ואומרות בנות ישראל על רבי ישמעאל בכינה" ודוק.

והוא הדין התנא רבי עקיבא מצינו לו במדרש דברים רבה הנ"ל, אחר שהובא המעשה דרבי מאיר עם אותה אשה שירקה בפניו כנ"ל אמרו: "אמר רבי עקיבא תדע לך כמה גדול הוא כחו של שלום שאמר הקב"ה בשעה שאדם מקנא לאשתו השם הקדוש הנכתב בקדושה ימחה על המים כדי להטיל שלום בין סוטה לבעלה" ודוק היטב.

רבי מאיר ע"ש, והנה גבי רבי ישמעאל מצאתי במסכת דרך ארץ (פרק שלום ה"ט): "אמר רבי ישמעאל גדול הוא השלום, שמצינו שויתר הקב"ה על שמו שנכתב בקדושה שימחה על המים, כדי להטיל שלום בין איש לאשתו" ודוק.

שוב התבוננתי וראיתי במדרש ויקרא רבה הנ"ל, שאחר שאותה אשה רקקה שבע פעמים בפני רבי מאיר כתוב: "אמרו לו תלמידיו רבי כך מבזין את התורה, לא היה לך למימר לחד מינן למלחש לך, אמר להו לא דיו למאיר להיות שוה לקונו דתני רבי ישמעאל גדול שלום ששם הגדול שנכתב בקדושה אמר הקב"ה ימחה על המים בשביל להטיל שלום בין איש לאשתו" ודוק היטב.

מאריה דתלמודא

ושם בסוף הספר נדפס קונטרס בשם "יאיר נתיב", והוא מה שכתבו הגאונים הנ"ל הערות ביאורים וציונים בדברי תשובת חות יאיר סימן צ"ד הנ"ל, ומידי עייני שם ראיתי (דף רי"ט אות קפ"ז) שעל דברי הגאון חות יאיר ז"ל הנ"ל העירו בזו הלשון: "לא כתב היכן הוא ברי"ף וצ"ע", ועיין בכל מה שציינו שם זיע"א.

והנה גם ממני הקטן יעקב נעלם ואיני יודע היכן כתב כן הרי"ף, אבל כמדומה שהיה להם להביא דברי הר"ן על הלכות הרי"ף חולין (די"ב ע"ב) שכתב: "מדברי הרי"ף ז"ל נראה דליתא לדרב נחמיה שהוא ז"ל השמיטה מן ההלכות, ומשמע דטעמיה משום דרבא דאמר היכי עבדינן מחמיר בשל תורה, ומריה דתלמודא הוא טפי מרב נחמיה בריה דרב יוסף, וכוותיה נקטינן לחומרא". והם דברי הרמב"ן במלחמות שם.

כתב הגאון חות יאיר (סימן צ"ד): "במחלוקת שני אמוראים, יש לפסוק כזה שהוא רגיל בתלמוד ומאריה דתלמודא טפי מאידך, כן כתב הרי"ף".

השנה תשס"ג לפ"ק, זכינו לחיבור יקר ונפלא, הוא ספר "שבת אחים", מהגאונים לבית תאומים, הגאון רבי אליהו דוד רבינוביץ תאומים, האדר"ת, אב"ד ירושלם ת"ו, ואחיו רבי צבי יהודה רבינוביץ תאומים, אב"ד רגולה שבליטא, והם חיברו ספרם זה בהיותם בני י"ג י"ד, והמעין בספר הזה יראה רוב שליטתם העצומה בתורה, בבלי וירושלמי וכו' וכו', פלא והפלא. [ויישר כח טובא לישיבת "אהבת שלום" יכב"ץ, שגאלו מתהום הנשיה חיבור מופלא זה, עם שאר החיבורים שכבר זכו להוציא לאור לתועלת הלומדים, השי"ת יהיה בעזרם להגדיל עוד תורה ולהאדירה אמן].

ועכשיו זכינו ויצא לאור רמב"ם המפאר והמשובח "מהדורת פרנקל", ושם במקורות וצינונים הלכות נזירות (פ"ח ה"ב דף ר"ט) נסמנו כל המקומות בזה עש"ב.

ועיין לחם משנה הלכות תמידין ומוספין (פ"א ה"ח סד"ה לפי), והגהות תפארת שמואל על טור יורה דעה (סימן רנ"ב), ושו"ת חכם צבי (סימן י'), וסדר הדורות (ערך רבי יוסי בר בון דק"ב ע"ד), ויד מלאכי (כלל תקס"ט, ותקצ"צ, ותקצ"ח, ותר"ג), וחקרי לב יו"ד (ח"ג סימן ק"כ דקט"ז ע"ב), וארצות החיים (סימן ג' במאיר לארץ אות ג'), והגהות הרש"ש פרה (פ"ד מ"א) ע"ש, ולגאון רבי שלמה קלוגר ז"ל בספרו תוספת יום טוב ביצה (דף רצ"ב ד"ה ובוה), ולגאון נצי"ב ז"ל בהעמק שאלה (סימן כ"ו אות י"ח) ע"ש, ובספר יד אליהו נדה (נ"ו א' ד"ה כמה) ואכמ"ל.

ועיין בכל הנסמן בזה בחיבורי ברית יעקב (דף קצ"ה הערה ג'), ובחיבורי דרופתקי דאורייתא ח"א (דף ע"ה), ובחיבורי יחי יוסף (דף ע"ט, ודף קצ"ג), ובחיבורי זכות יצחק ח"א (דף קמ"ו), ובחיבורי מנוחת שלום חלק י"א (סימן ל"ו), ואכמ"ל.

וראיתי בשו"ת רדב"ז (סימן תתקס"ב, דל"ז ע"ג) שכתב דקיימא לן כמארי דתלמודא אפילו כנגד מעשה רב ואכמ"ל. [ועיין בחיבורי הנכחי (ערך הלכה כרבי מונא)].

ועוד עיין למרן ז"ל בבית יוסף או"ח (סימן ג') שכתב: "ופסקו הרי"ף והרא"ש בבקעה כאיסי בר נתן, ובאחורי הגדר פסקו כעולא, משום דמארי דתלמודא הוא טפי מאיסי בר נתן".

עוד כתב מרן ז"ל בכסף משנה הלכות אבל (פ"ב הי"ד): "מתוך סוגיא זו יש מקום להשיב בעד הרי"ף ממה שהשיגו עליו לומר דפסק כיחידאה, דהיינו רבי יהודה, דאיכא למימר דלאו יחידאה הוא דהא רבי אליעזר בן יעקב סבר כוותיה, ואף על גב דהכא הוה תרי, ורבי יהושע בן אלישע וארבעה זקנים הוה להו חמשה, הני תרי עדיפי משום דהוה מרי גמרא טפי".

ומבואר שהרי"ף ז"ל לא פסק כרוב החכמים, חמישה תנאים, אלא פסק כשנים ומטעם שהם "מרי גמרא טפי", כדאסברה ניהלן מרן הבית יוסף ז"ל ודוק.

ואקבע כאן מה שכתבתי במקום אחר בס"ד: יש לפסוק הלכה כמאן דמארי גמרא טפי - כן ראיתי שכתב מרן ז"ל בכסף משנה הלכות נדרים (פ"א הי"ג), והלכות בית הבחירה (פ"ב הי"ח), והלכות אסורי מזבח (פ"א הי"א), והלכות שאר אבות הטומאות (פ"ב הי"ז), והלכות אבל (פ"ב הי"ד), ובית יוסף או"ח (סימן ג').

מגן אברהם

ואחר בקשת הרשות אין כאן לא תימה ולא אישתמיטיה, כי רבינו הגדול המגן אברהם נח נפשיה ביום חמישי ו' תשרי שנת תמ"ג, וחידושי הרשב"א הנ"ל נדפסו לראשונה בשנת ת"פ בקושטא, שלושים ושבע שנה אחר

בספר בגרי ישע או"ח (סימן תקנ"ד על מגן אברהם ס"ק ט"ז) כתב: "והרשב"א בחידושי לסוכה כתב וכו', ואם כן אין צריך לדחוק כמו כתב המגן אברהם וכו', ותימה דאישתמיטיה למגן אברהם דברי הרשב"א הנ"ל".

שם באריכות מפי סופרים וספרים. [ועיין בחיבורי הנכחי בסמוך ערך מהר"ם מינץ, וסוף ערך תקנות טוליטולה ודוק].

עוד דע דחידושי הרשב"א על מסכת סוכה אינם לו, אלא הם חידושי הריטב"א כנודע, ועיין מה שכתבתי בזה בחיבורי עוז יעקב ## עש"ב.

מהרי"ל

מוסבים על ספר דרשות מהרי"ל, שכתבם תלמיד מהרי"ל, אבל לא ח"ו על ספר שו"ת מהרי"ל שיצא מידי קדשו של מהרי"ל עצמו ומי יאמר כזאת על דברי קדשו חלילה, ודברי רבינו הגדול החתם סופר ז"ל הם על דברי מהרי"ל בתשובותיו סימן פ"ה, וצדקו דברי קדשו כמנהגו הטוב זיע"א.

והרב ביכורי שלמה במחכת"ר לא עיין בגוף ספר חוט השני עצמו, אלא ראה דבריו בספר יד מלאכי הנ"ל, ששם העתיק דברי חוט השני הנ"ל, והא ראייה שלא ראה גוף דבריו, שבשו"ת חוט השני כה כתוב: "ואם לדקדק בלשון מהרי"ל חי נפשי" וכו', וביד מלאכי שינה הלשון וכתב: "ואין לדקדק כל כך בדברי מהרי"ל חי נפשי וכו', וכך הלשון אות באות תיבה בתיבה בביכורי שלמה שם, הרי שהעתיק זאת מספר יד מלאכי ודוק היטב.

והרגיל בספר ביכורי שלמה יראה ויוכח, שהוא ז"ל היה מאוד רגיל ומצוי בספר יד מלאכי, ופעמים הרבה דבריו בנויים ומושתתים על ספר יד מלאכי עם שאינו מזכירו בשמו להדיא, וכמו בנדון דידן, ודוגמא תראה שם שם באותו סימן (אות י"ז) שהעתיק לדברי הרב יד מלאכי בכללי שני התלמודים (אות ב')

פטירת המגן אברהם ז"ל, וכח כי האי אין תימה שאין להקשות ולתמוה אלא מספר שהיה ביד המחבר כנודע, וכלשון הגאון חיד"א ז"ל בשו"ת יוסף אומץ (סימן פ"א): "בודאי אין להקשות על שום רב כי אם מספר שנדפס בזמנו והיה עמו וקרא בו", ובחיבורי מנוחת שלום ח"ה (סימן א') הבאתי בס"ד עשרות עשרות מרבותינו ע"ה שהזהירונו על זה, עיין

כתב בספר יד מלאכי כללי שאר המחברים והמפרשים (אות ל"ג): "אין לדקדק כל כך בדברי מהרי"ל, וחי נפשי כי הדקדוק הוא מלאכה של בטלה ויגיעה לריק, כי הוא לא כתב העניינים כל כך בדקדוק, והורק מכלי אל כלי, כמו שכתב הוא עצמו בהקדמה, על כן לא עמד טעמו בו, כן כתב בחוט השני (סימן ל"א)".

והם דברי הרב הפוסק רבי שמואל ב"ר יצחק ז"ל כמפורש בחוט השני שם, ואין הם דברי הגאון רבי חיים בכרך בעל חות יאיר, או אביו הגאון רבי שמשון, עיין לחיד"א ז" בשם הגדולים חלק הגדולים (מערכת ח' סוף אות כ"ז), וחלק הספרים מערכת ח' אות ל"ד) ע"ש.

וראיתי בשו"ת ביכורי שלמה ח"א (אה"ע סימן ד' אות ל"ב) שכה כתב: "ומה שדקדק בשו"ת החתם סופר אה"ע (סימן ל"ח) בדברי מהרי"ל, והאריך בו יותר מדאי ע"ש. אשתמיטתיה במחכת"ר דברי שו"ת חוט השני (סימן ל"א) שכתב וכו' והביא הדברים האמורים לעיל.

ותמהני שכתב כזאת על רבינו הגדול אורו של עולם החתם סופר זצ"ל, ואם נשתמש בלשונו שלו עצמו נאמר במחכת"ר אין דבריו נכונים, שדברי הרב הפוסק ז"ל בחוט השני שם

כתב "הבבלי", ולא כמו שהעתיק ביד מלאכי פעמיים "בבלי" פעמים עיין שם ותבין ואכמ"ל.

ולא הזכירו בשמו, וגם שם לא ראה דברים בשרשן, כי בשיטה מקובצת מצינא (י"ב ב') שהביא ביד מלאכי שם, לשון רבינו יהונתן

מהר"ם מינץ

"וכאשר הורו כבר החכמים הקדמונים מהר"י ומהר"ם מינץ ומהר"ם פרוואה" עכ"ל ודוק.

ובגוף הענין שאין להשיג על חכם מספרים שלא היו עמו ונדפסו אחר פטירתו, ושאין להקשות על פוסק כי אם מתשובה שמצויה אצלו והיתה עמו, היא אזהרה אמיתית מאד ומוסכמת מכל גדולי רבותינו ז"ל, והגאון חיד"א ז"ל בכל חיבורי קדשו חוזר ומזכיר ומזהיר על פתגמא דנא, וזו לשונו בספרו שו"ת טוב עין (סימן י"ח אות צ'): "וקצת קשה על מהר"א ישראל ז"ל שהוכיח דלא כרשב"ש ז"ל מתשובות הרי"ף שנדפסו בזמנינו, ומי יודע אם לרשב"ש ז"ל היו תשובות הללו כתב יד, והיה לו להקשות על הרשב"ש ז"ל מדברי הרמב"ם, ולא מתשובות הרי"ף כתב יד, דאין להקשות על פוסק כי אם מתשובה שמצויה אצלו והיתה עמו" עכ"ל.

ועוד עיין לו בספרו ברכי יוסף או"ח (סימן תרנ"ו אות א'), ועיין לו שם (סימן תר"ח אות ד' ודוק), וברכי יוסף יו"ד (סימן ע"ר אות ט', וסימן רע"ו אות ד' ד"ה ומה), ושם חו"מ (סימן ט' אות ט"ז), ושירי ברכה או"ח (סימן תר"א אות א' ד"ה ומעתה) עיין שם.

ובספרו מחזיק ברכה או"ח (סימן מ' אות ב') כתב החיד"א ז"ל: "והרב אליה רבה כתב דאישתמיטתיה למגן אברהם תשובות מהר"י ברונא ע"ש, ואיני יודע מה שיין אישתמיטתיה על שלא ראה תשובות מהר"י ברונא כתב יד", ועיין מחזיק ברכה שם (סימן

כתב הגאון חיד"א ז"ל בספרו שם הגדולים חלק הגדולים (מערכת מ' אות קנ"ד): "מהר"ם מינץ, היה בזמן מהר"ר איסרלן בעל תרומת הדשן, ושאל ממנו שאלות ככתוב בכתבי מהר"א (סימן כ"ב), וחיבר שו"ת ונדפסו שנת שע"ז, ומזכיר בתשובותיו (סימן מ"ב) למהר"י קולון, וראיתי להרב באר יעקב (ד"א ע"ד) שהשיג על רמ"א דנעלם ממנו תשובות מהר"ם מינץ. ועמו הסליחה דרמ"א נפטר בשנת של"ג, ותשובות מהר"ם מינץ נדפסו שנת שע"ז עכ"ל.

וספר באר יעקב לגאון המפורסם רבי יעקב ברלין ז"ל אין לי לראות הדברים בשרשן, אבל יתכן שטעמו שהשיג כן על רמ"א ז"ל, הואיל וראה דברי רמ"א ז"ל בספרו דרכי משה אה"ע (סימן קכ"ט אות כ"ט) שכתב: "מצאתי דמהר"ם מינץ ז"ל כתב בגט משלם המכונה זלמן והמכונה זעמל, ואף על גב דכיניו זעמל, היה רגיל יותר כיון דעיקר הכינוי היה זלמן רק אחר כך על שם היופי קראוהו זעמל", והדברים נמצאים בשו"ת מהר"ם מינץ (סימן ל"ז) ע"ש, ולכן חשב הגאון הנ"ל שכתב יד ספר שו"ת מהר"ם מינץ היה מצוי בידי רבינו רמ"א ז"ל ולכן עורר עליו שלא הביא דברי מהר"ם מינץ ודוק.

ולא ידעתי מדוע הגאון חיד"א ז"ל לא הזכיר דברי רמ"א בדרכי משה הנ"ל, ועיין עוד לרמ"א ז"ל בספר תשובותיו (סימן י"ט) שכתב:

אות ע"ב, ומערכת מ' אות קנ"ד), ובחלק הספרים (מערכת ב' אות נ"ט, ומערכת ח' אות מ'), ועוד עיין שם (ערך חזקוני, וערך שלטי הגיבורים) ע"ש.

וכבר הארכתי בזה מפי סופרים וספרים בחיבורי מנוחת שלום ח"ה (סימן א') שיש לתת לב לדבר זה ולא לכתוב השגות ותמיהות על גדולי הדורות מספרים שלא היו תחת ידן ונדפסו אחר פטירתן, ובפרט בזמנינו זה שבחסד האל ב"ה שנתעשרנו בריבוי ספרי רבותינו הראשונים כמלאכים ז"ל, ובמקומות לאין מספר ראיתי שמשיגים מדבריהם על גדולי רבותינו ז"ל ולא השיתו לבם לאזהרה הנ"ל, וכן לא יעשה, ואם באנו לציין אין אנחנו מספקין ולא מפסיקין וז"ב.

ולפיים דעת המעיין אביא שתי דוגמאות, עיין לגאון רבי יוסף ידיד הלוי ז"ל בספרו שו"ת ימי יוסף ח"ב (אבה"ע סימן ד' דף רכ"ח) שתמה על הגאונים חות יאיר ושבות יעקב ז"ל משו"ת הרשב"ש ע"ש, ותמוה אטו נדפס ספר זה בזמנם.

ובימים אלה ראיתי בהערות לחידושי הריטב"א ז"ל מכות (י"ג ב' הערה מ"ה): "תירוצו זה כתב מהרש"ל ז"ל בחכמת שלמה, ולא ראה שכבר קדמו רבינו הריטב"א", ותימה רבה איך מהרש"ל ז"ל יראה דברי חידושי הריטב"א ז"ל על מסכת מכות שנדפסו לראשונה בשנת תקכ"ב לפ"ק, מאה שמונים ושמונה שנים אחר פטירת מהרש"ל ז"ל לחיי העולם הבא, דנח נפשיה ביי"ב כסלו שנת של"ד, אתמהא, ואתה דע לך. [ועיין בחיבורי הנכחי ערך רבי ישעיה ברלין וערך תקנות טוליטולה].

תקפ"ו אות ג'), ועוד שם יו"ד (סימן פ"ד אות ג' ד"ה ודבריו), ע"ש.

ועוד לו בספרו שו"ת יוסף אומץ (ס"ס י"ז סד"ה והנה, וסימן כ"ה סד"ה והטור, וסימן כ"ו ד"ה וכן, וסימן ל' סד"ה וכמה, וסימן פ"א, וס"ס קי"א ד"ה אני), ובספרו פתח עינים ליומא (י' א' ד"ה איני), ולסנהדרין (ע"ז ב'), ולחולין (פ"ז א' דקכ"ח ע"ב), ובספרו מראית העין ריש קדושין (ד"ה וראיתי), ובספרו כסא דוד (דרוש י"ט דפ"ג רע"ג) עיין שם.

וגם בספרו שם הגדולים חזר והדגיש זאת הגאון חיד"א ז"ל הרבה פעמים, ואביא לדוגמא דבריו שם חלק הגדולים (מערכת י' אות ע"ב): "וכבר נודע דהסמ"ע הוא מזכיר לדרישה ופרישה בכל סימן כמה פעמים, והאחרונים זימנין דמותבי על סמ"ע והמעייין בפרישה בעיניו יראה כוונת הסמ"ע והיתה לבאר ביאור רחב, ואין זה חסרון בחיק הראשונים כי הפרישה חלק חו"מ אשתהוי אשתהי ולא נדפס עד אחר שמונים שנה מעלה מטה אחר שנדפס הסמ"ע, ונהרינא דחזיתיה לאחד מרבני זמנינו בכת"י אגב ריהטא תמה יקרא על הרב כנסת הגדולה שלא השגיח בדרישה חו"מ, וזה העלם דבר כי דרישה חלק חו"מ נדפס חמישים שנה ויותר אחר שנדפס כנסת הגדולה חו"מ ח"א, וכמה קושיות כאלו שמעה אזני מפוס רבנן אילני דמלבלבי וחרפתי דפומבדיתא דרכו קשתם על האחרונים מספרי רבוותא קמאי ובתראי שלא נדפסו בימיהם, או מסברת רב אחרון שנדפס קודם, ולא ידעו שהספר ההוא עם שנדפס קודם זמן רב לספר שנדפס מקרוב, עם כל זה מחבר הספר הנדפס עתה קודם בזמן למחבר הספר שנדפס ראשון" ע"ש.

ועוד עיין לו בזה שם בשם חלק הגדולים (מערכת ח' אות י"ז, ושם אות מ"ה, מערכת י'

מזבח החיצון

ממזבח החיצון גחלים להקטרת הקטורת במזבח הזהב, לא יקרא שכמה בשמים קטרו עליך, דהיינו מזבח החיצון.

ועל הפירוש השני דקאי על הקרבנות שנאמר בהם ריח ניחוח, תמוה, דהרי כבר נכלל במה שאמר "כמה שוורים נשחטו עליך, כמה עופות נמלקו עליך", ותו הרי הוא אומר כמה "בשמים" קיטרו עליך, וצ"ב.

והמנייה לספר בנין יהושע שם הוסיף דבספר אהבת חסד פירש במתנדב לבונה שמקטירה על מזבח החיצון, ועוד בלאו הכי איכא לבונה במקטירין עם המנחות. וכבר כתבתי לעיל מה שיש לעיין בהסבר זה. [נספר אהבת חסד על אבות דרבי נתן לא ראיתי מימי].

אמר הצעיר יעקב חיים סופר נר"ו: דברים אלו זכיתי בס"ד לפרסם בקובץ התורני היקר

"מוריה" תמוז תשנ"ט, (שנה כ"ב גליון ר"ס), ושם במוריה גליון אלול (דף קמ"ט ע"ב) כתב ליישב מעלת ידידי הרב אליהו שוורץ שליט"א ואלו דבריו: "נראה פשוט כי גדר 'מזבח הקטורת' אינו ככלי בפני עצמו, אלא מסונף ל'מזבח העולה', והראיה כי כאשר מזבח העולה נעקר ממקומו העבודה בטלה (זבחים נ"ט א'), מה שאין כן במזבח הקטורת שאינו מעכב, ואפשר להקטיר במחתה במקומו, וכמו שכתב הגאון רבי משה גאלנטי ז"ל הובא בשו"ת בהלכות קטנות ח"ב (סימן י"ד וסימן ט"ו), ועיין בספר תורה שלמה (סוף פרשת תצוה). [א"ה יח"ס: ועיין בכל המצויין בזה בספר פרדס יוסף ח"ב (דף ד"ש ע"א) ואכמ"ל].

והיינו, כי כל ענין הקטורת הוא על מנת שהקרבנות יעלו לרצון, אם כן מזבח

מסכת אבות דרבי נתן (פ"א ה"ו): "אל תבואני רגל גאווה, זה טיטוס הרשע שנשחקו עצמותיו, שהיה מורה בידו, והיה מכה על גבי המזבח ואומר לקוס לקוס אתה מלך ואני מלך, בוא ועשה עמי מלחמה. כמה שוורים נשחטו עליך, כמה עופות נמלקו עליך, כמה יינות נסכו עליך, כמה בשמים קטרו עליך".

ופשוטן של דברים, דקאי על מזבח החיצון דעליו היו מקריבים שוורים עופות ונסכים, ועיין גם במסכת סוכה (נ"ו ב') בעובדא דמרים בת בילגה שהיתה מבעטת בסנדלה על גבי המזבח והיתה אומרת לוקוס לוקוס עד מתי אתה מכלה ממונן של ישראל וכו'.

אלא שלפי זה יש להבין מהו זה שאמר "כמה בשמים קטרו עליך", והרי לא על מזבח החיצון הקטירו הקטורת, אלא על מזבח הפנימי הקטירוהו.

ואולי הכוונה על הקרבת המנחות שיש עמן לבונה, והכי רהיט לישנא, דהא נקיט כולהו שוורים, עופות, נסכים, ואמאי שביק מנחות אלא שמע מינה כנ"ל. אבל לשון כמה בשמים קטרו עליך לא משמע כן, דלשון זה מראה שהיתה הקטרת בשמים לבדה על גבי מזבח החיצון, ולא שאגב המנחה הקטירו לבונתה וצ"ב.

ועכשיו בעת עריכת הדברים לדפוס ראיתי בפירוש בנין יהושע לאבות דרבי נתן שם שפירש שהיו לוקחין גחלים ממזבח החיצון למערכה של קטורת ההיכל, אי נמי דקאי על הקרבנות שנאמר בהם ריח ניחוח, עיין שם.

ושני פירושו לא הבנתי היטב, דעל פירושו הראשון יש לעיין כי בזה שלוקחים

גם אינו מסתבר לומר כמובא בבנין יהושע שם, משם ספר אהבת חסד פירוש על אבות דרבי נתן [לרבי אברהם וויטמונד אמשטרדם תקל"ז], דקאי על מתנדב לבונה שמקטירה על מזבח החיצון וכו', כי כוונת אותו רשע היתה לומר כמו מרים בת בילגה (שלהי סוכה) שהיתה מבעטת בסנדלה על גבי המזבח ואמרה לוקוס לוקוס עד מתי אתה מכלה ממון של ישראל וכו', וכן אמר אותו רשע אתה מלך וכו' כמה שוורים וכו', היינו מכלה ממון, וזה מתאים יותר לומר על הקטורת, ואכמ"ל. עד כאן דברי ידידי הנ"ל הי"ו. הדברים האמורים לעיל עם תוספת דברים מרובה זכיתי בס"ד להדפיסם בחיבורי תורת יעקב (פרשת כי תשא סימן פ"א אות ג') עש"ב.

ועכשיו עלה בדעתי בחדשי השי"ת להסביר בפשיטות שמה שטיטוס הרשע אמר על מזבח החיצון כמה בשמים קטרו עליך, הכונה להקטרת שני בזיכי הלבונה המוקטרים על גבי המזבח מידי שבת בשבתו, המתירין את לחם הפנים באכילה לכהנים, עיין מנחות (צ"ט ב') וזבחים (נ"ח א' וכו'), ומקום הקטרת שני בזיכי הלבונה הוא על גבי מזבח החיצון, ולא במערכה הגדולה שבה היו מקטירים הקרבנות, אלא דייקא במערכת שניה שממנה לקחו הגחלים להקטרת הקטורת על גבי מזבח הפנימי, כדאמרו בזבחים (שם), ותמיד (כ"ט א'), ובדברי הרמב"ם ז"ל הלכות תמידין ומוספין (פ"ב ה"ח) ע"ש.

והיינו נמי דנקט כמה בשמים דייקא, ששני בזיכי הלבונה הוקטרו לבדם בלא דבר נוסף, מה שאין כן הלבונה שבאה עם קומץ המנחה, וכהצעת רבותינו המפרשים ז"ל וכו"ל.

הקטורת הוא כמכשיר ומשמש את מזבח העולה ואינו כלי בפני עצמו, ולכן הציווי לעשיתו נזכר בתורה בנפרד בסוף פרשת תצוה רק אחר ציווי קרבן התמיד, כי הוא לצרכם ולשימושם של הקרבנות מעין מכשיר מצוה. ובזה מיושב מה שהקשה וכו' מאבות דרבי נתן, כי בהחלט ניתן להתייחס לשני המזבחות כאל יחידה אחת, כי האחד מסונף לשני וכמו שנתבאר. ולכן מזבח הקטורת נקרא גם "מזבח" על אף שלא מקריבים עליו בשר בהמה זבוחה, כי הוא הגורם לזבח להתקבל, ועבודתו חלק מעבודת הזבח. עד כאן דברי ידידי הנ"ל. ודפח"ח.

וגם מעלת ידידי הרה"ג רבי ישראל נאה שליט"א מאנטוורפן כה כתב לתרץ: "הביא שם דאבות דרבי נתן (פרק א') בטיטוס הרשע שהיה מורה בידו, והיה מכה על גבי המזבח ואומר לקוס לקוס אתה מלך וכו', כמה שוורים נשחטו עליך וכו', כמה בשמים קטרו עליך, ותמה דלפי פשוטו קאי על מזבח החיצון, הרי לא הקטירו עליו קטורת, ועיין שם מה שהביא לתרץ.

ואם נדייק בלשון האבות דרבי נתן נמצא דלצודדין קתני, כי לכאורה אינו מובן מה רצו לומר בבטוי "מורה בידו", לכן נראה לי דהכוונה שהיה טיטוס מחד גיסא מורה בידו על מזבח הזהב [בבוא אנשי טיטוס לבית המקדש ריכזו את כל כלי המקדש למקום אחד ביניהם את מזבח הזהב, עיין גיטין נ"ו ב'] ואמר כמה בשמים קטרו עליך, ומאידך גיסא היה מכה על גבי מזבח החיצון ואמר לוקוס וכו'. [אבל בכתב יד של אבות דרבי נתן הגירסה זמורה בידו, ודוק. ועיין בדברינו שם. חזקיה].

בילגה, [שהיתה כמאתיים שנה לפני טיטוס עיין בדברי הרמב"ם ריש הלכות חנוכה] אמרו עליה שהיתה מבעטת בסנדלה על גבי "המזבח" והיתה אומרת לוקוס לוקוס עד מתי אתה מכלה ממונן של ישראל וכו', וכן נרמז גם בדברי רבותינו במסכת עבודה זרה (נ"ב ב') אבני מזבח "ששקצום" מלכי יון ע"ש, וטעמו של דבר מדוע שונאי ישראל ביזו דייקא "המזבח" כנ"ל, נתבאר בס"ד בחיבורי חוקי רצונך ח"א (סימן א' אות א' דף י"ג) עיין שם.

ובזה יובן גם מה שנקט כמה בשמים הקטירו, שהרי הקטרת שני הבזיכים היתה מידי שבת בשבתו, ולא כפירוש שאדם מתנדב לבונה, וכמו שהרגיש בזה מעלת ידידי הרב הנ"ל שליט"א, ולדרכינו גם זה מוסבר היטב בס"ד, ולא ידעתי מדוע רבותינו המפרשים ז"ל לא פירשו כן.

והנה מבואר שטיטוס הרשע נתכוין להשפיל לבזות ולהלעיג דייקא את "המזבח", וגם במסכת סוכה (נ"ו ב') בעובדא דמרים בת